

Промова Митрополита Київського і всієї України Еліфанія на церемонії підписання Патріаршого і Синодального Томосу

5 січня 2019 р.
Патріарший храм св. Георгія, Фанар

Ваша Всесвятосте кир кир Варфоломій, Архієпископе Константинополя — Нового Риму, і Вселенський Патріарх, Предстоятелю Великої Христової Церкви, яка для багатьох народів, і серед них для українського на-роду стала Матір'ю, через проповідь та купіль хрещення понад тисячу років тому народивши наших праотців від води і Духа для вічного життя!

Улюблені у Христі співбрати-архієреї, побожні клірики та миряни, що зібралися у цей урочистий і хвилюючий момент! Ваша Високоповажносте Президенте України Петре Олексійовичу Порошенко та всі, хто представляє Українську державу і всі присутні!

Закінчення на стор. 2

Патріарший і Синодальний Томос

Варфоломій, милістю Божою
Архієпископ Константинополя,
Нового Риму і Вселенський Патріарх

Надання Автокефального Церковного устрою Православній Церкві України

“Ви приступили до гори Сіонської... і до церкви первороджених” (Євр. 12:22-23), блаженний серед народів Апостол Павло говорить всім вірним: і дійсно Церква є горою, тому міцною і стійкою, непорушною і непохитною. Але хоча одним стадом та одним тілом Христовим є і називається Церквою Божою, яка повсюди має сповідання Православної віри, спільність таїнства у Дусі Святому і непорушність Апостольського спадкоємства і канонічного порядку, ще від апостольських часів складається з Церков розташованих по місцях і країнах, внутрішньо самоврядованих власними пастирями і вчителями, і служителями Євангелія Христового, тобто кожного місця єпископами, з причин не лише історичного значення міст і країн у світі, але й внаслідок особливих пасторських потреб у них.

Отож оскільки благочестива і Богом бережена земля Україна укріплена і звеличена вищим промислом і отримала свою політичну незалежність, державні та церковні керівники якої вже майже тридцять років палко просять її церковного самоврядування та пліч-о-пліч з народом й одногласно з давніми його проханнями свого часу зверненими до святишого Апостольського Константинопольського престолу, котрий

за багатовіковим канонічним переданням зобов'язаний турбуватися про Святи Православні Церкви, які мають у цьому потребу, а найбільше про ті, які завше з ним зв'язані канонічними узами, як-от історична Митрополія Київська, — то наша Покірність з Преосвященними при нас Митрополитами та всесесними улюбленими в Святому Дусі братами і співслужителями, з обов'язку турботи Великої Христової Церкви за Православний світ, для зцілення постійно загрожуючих розколів та розділів у помісних Церквах, однодумно визначаємо та проголошуємо, щоб уся Православна Церква, що перебуває в межах політично сформованої і цілковито незалежної держави України разом зі Священними Митрополіями, Архієпископіями, Єпископіями, монастирями, парафіями і всіма в них церковними установами, що знаходиться під покровом Засновника Єдиної, Святої, Соборної і Апостольської Церкви Боголюдини Господа і Спасителя нашого Ісуса Христа, існувала віднині канонічно автокефальною, незалежною і самоврядованою, маючи Першого в церковних справах і визнаючи кожного канонічного її Предстоятеля, який носить титул “Блаженніший Митрополит Київський і Всєї України”,

— не допускається якогось доповнення чи віднімання від його титулу без дозволу Константинопольської Церкви, — який є головою Святішого Синоду, котрий щороку скликається з Архієреїв, запрошуваних почергово за їхнім старшинством, з числа тих, що мають епархії в географічних межах України. Таким чином управлятимуться справи Церкви в цій країні, як проголошують божественні й святі Канони, вільно й у Святому Дусі, і безперешкодно, без будь-якого іншого зовнішнього впливу.

До того ж, цим підписаним Патріаршим і Синодальним Томосом, ми визнаємо і проголошуємо встановлену, в межах території України, Автокефальну Церкву нашою духовною донькою і закликаємо усі Православні Церкви визнавати її як сестру і згадувати під іменем “Святиша Церква України” як таку, що має свою кафедру історичне місто Київ, не може ставити єпископів чи засновувати парафії за межами держави; вже існуючі тепер підкоряються, згідно з порядком, Вселенському Престолу, який має канонічні повноваження у Діаспорі, бо юрисдикція цієї Церкви є територією Української Держави.

Закінчення на стор. 2

АГРЕСІЯ РОСІЇ ЗРОСТАЄ

6

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ?

12-13

АРТ-КАЛЕЙДОСКОП

14-15

Промова Митрополита Київського і всієї України Епіфанія на церемонії підписання Патріаршого і Синодального Томосу

Закінчення. Початок на стор. 1

Пам'ятаючи настанову апостола Павла: “Завжди радійте. Безперестанно моліться. За все дякуйте: бо така воля Божа у Христі Ісусі” (1 Солунянам 5:16-18) — ми, хто прибув сьогодні з Києва, з України, до цього благословенного Богом великого і славного Міста, яке в нашій слов'янській традиції віддавна іменується Царгородом — з благословення Вашої Всесвятості у кафедральному храмі святого великомученика Георгія звершили подячну молитву. Адже Бог дає “усьому життю і диханню, і все” (Діяння 17:25) — тому обов'язок наш найперший дякувати Йому. І якщо щодня дякуємо Богові за кожну мить життя, і за кожен подих, і за всі інші незліченні благодіяння до нас — то тим більше маємо дякувати Йому з такої особливої нагоди, як та, що збрала сьогодні всіх нас у Вселенській Патріархії.

Ми піднесли ці подячні молитви рідною нам українською мовою, засвідчивши цим також і те, що Помісна Церква нашого народу, як і Помісні Церкви інших слов'янських народів є плодом благословенної праці рівноапостольних Кирила і Мефодія. Згадані святі брати були послані від Великої Христової Церкви і від цього Міста на працю проповіді та багато потрудилися для того, щоби народи слов'янські рідною для них мовою почули Божественне Євангеліє і священні молитви Богослужіння. Серед інших Церков плід їхньої праці — і наша Церква, і це також підкреслює зв'язок Церкви-Матері з нами — її Дочкою.

Сьогодні Ваша Всесвятість покликали нас прибути з України та зібрати всіх тут для того, щоби довершити справу, витоки якої лежать у глибині віків. Адже Патріарший та Синодальний Томос, підписання якого тут відбувається, для всієї повноти Єдиної, Святої, Соборної і Апостольської Церкви проголошує, що народжена понад тисячу років тому в хрещальних водах річки Дніпро Церква — зростає і утвердилася для самостійного, автокефального буття.

Як діти, коли зростають, розпочинають самостійне життя, але ніколи не забувають про батьків своїх, адже це є природний закон і Сам Бог сказав: “Шануй батька твою і матір твою, щоб тобі було добре і щоб продовжилися дні твої на землі” (Вихід 20:12) — так і наша Церква-Дочка ніколи не забуде всього, що дала нам Церк-

ва-Мати від часів давніх і дає аж дотепер, жертвовно проголошуючи для всієї Повноти Православ'я, що у Священні Диптихи входить нова Церква-Сестра Українська.

Складний був шлях до сьогоднішнього благословенного дня. Але саме таким — складним і скорботним — є шлях правди. Бо ми знаємо з Писання, що “багато скорботами належить нам увійти в Царство Боже” (Діяння 14:22).

Сьогодні, дякуючи Богу, дякуючи Церкві-Матері, особливо хочу подякувати Вашій Всесвятості, а також Преосвященним архієреям — членам Святого і Священного Синоду, подякувати уповноваженим Вашою Всесвятістю та Синодом ієрархам — Митрополиту Галльському Еммануїлу, Архієпископу Памфілійському Даниїлу та Єпископу Едмонтонському Іларіону — за всю працю, здійснену для того, щоби цей благословенний день настав.

Ваша Всесвятосте!

Ви, як перший серед православних ієрархів, через своє служіння несете особливу відповідальність утверджувати канонічний порядок, підтримувати єдність та мир. На Вашу Всесвятість канонами та традицією покладено обов'язок, з Божою допомогою, розв'язувати такі питання церковного життя, для яких часто немає ані прикладу, ані аналогії, і тому необхідні особлива мудрість, наполегливість і сміливість, щоби йти першим та іншим вказувати вірний шлях. Ми дякуємо Вам за те, що Ви маєте всі ці необхідні якості для звершення такого відповідального служіння і ніколи не припинимо підносити за Вас наші молитви до Бога. Нехай Господь щедро і стократно подає Вам

Свої милості — за всі добрі справи, які Ви звершили і далі звершуватимете для побожного українського народу та для Церкви.

Також хочу засвідчити нашу подяку Президенту України Петру Олексійовичу Порошенку і всім, хто разом з ним і під його керівництвом трудився і трудиться для того, щоби допомогти нам звершити мрію покоління українських православних ієрархів, кліриків, ченців та мирян — мати єдину помісну автокефальну Православну Церкву. Ім'я Ваше, пане Президенте, навки увійде в історію українського народу і Церкви — поруч з іменами правителів наших князів Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Костянтина Острозького та гетьмана Івана Мазепи.

Ваша Всесвятосте!

Ми з трепетом і піднесенням чекаємо завтрашнього дня, коли Вами буде вручено підписаний сьогодні Патріарший та Синодальний Томос, і це велике історичне діяння та наше єднання будуть скріплені співслужінням Святої Божественної Літургії, Причастям Тіла і Крові Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа. Всім відомо, що у Давній Церкві події Різдва Христового та Богоявлення святкувалися разом в один день — 6 січня. І, мабуть, символічним є те, що така велична подія, як всеправославне проголошення автокефалії для нашої Церкви, долаючи відмінність у календарях, завтра з'єднає радість цих двох величних і спасительних Свят, особливо помноживши її для побожного українського народу. Богу нашому слава на віки віків!

Опублікував диякон Михаїл Омелян сайт: www.cerkva.info

Закінчення. Початок на стор. 1

І ми надаємо їй привілеї і всі суверенні права, належні автокефальній церковній Владі, так що відтепер Митрополит Київський і всієї України, здійснюючи богослужіння, поминає “Усіх Єпископів Православних”, а сонм найсвятіших Архієреїв при ньому поминає його ім'я як Першого та Предстоятеля Найсвятішої Церкви в Україні. Те, що стосується внутрішнього церковного управління, розглядається, судиться і визначається винятково ним і священним Синодом, слідує євангельському та іншому вченню, згідно зі священним переданням і шанованими канонічними постановами нашої Святої Православної Церкви, і настанові 6-го канону I Нікейського Вселенського Собору, який визначає, що “якщо ж при спільному голосуванні всіх, яке буде справедливим, і згідно церковного канону, двоє чи троє через власну схильність до суперечок заперечують, то нехай має силу рішення більшості”, до того ж зберігається право всіх архієреїв та іншого духовенства на апеляційне звернення до Вселенського Патріарха, який має канонічну відповідальність приймати безапеляційні судові рішення для єпископів та іншого духовенства помісних Церков, згідно з 9-м і 16-м священними канонами IV Халкедонського Вселенського Собору.

Прояснюємо до вищесказаного, що Автокефальна Церква України визнає головою Святіший Апостольський і Патріарший Вселенський Престол, як і інші Патріархи і Предстоятели, і має разом з іншими канонічними обов'язками і відповідальностями, насамперед для збереження нашої Православної Віри неушкодженою та канонічної єдності і спілкування з Вселенським Патріархатом й іншими помісними Православними Церквами непорушними. І до цього, Митрополит Київський і всієї України, як і архієреї Найсвятішої Церкви України, обираються віднині відповідно до належних положень божественних і священних Канонів і згідно з відповідними положеннями її Статуту, які мають в усьому обов'язково відповідати положенням цього Патріаршого і Синодального Томосу. Всі архієреї зобов'язані турбуватися, щоби боголюбно пасти народ Божий,

Патріарший і Синодальний Томос Надання Автокефального Церковного устрою Православній Церкві України

провадячи в страху Божому мир і згоду в країні та в своїй Церкві.

Але щоби в усьому перебував не применшений зв'язок духовної єдності і спілкування святих Божих Церков, бо ми навчилися “зберігати єдність духа в союзі миру” (Еф. 4: 3), то кожний Блаженніший Митрополит Київський і всієї України повинен поминати за давніми переданнями святих Отців наших, Вселенського Патріарха, Блаженніших Патріархів та інших Предстоятелів помісних Православних Церков, у ряду Диптихів, згідно з канонічним порядком, отримавши своє місце після Предстоятеля Церкви Чехії і Словачки в священних Диптихах і на церковних зібраннях.

Таким чином, православна Церква України, через свого Першого чи канонічного місцезблостителя Київського Престолу, зобов'язана брати участь стосовно важливих канонічних, догматичних та інших питань у

міжправославних нарадах, які збираються час від часу, за священним звичаєм, від початків усталеним Отцями. Перший же, настановлений, зобов'язаний обов'язково посилати необхідні належні Мирні Грамоти до Вселенського Патріарха і до інших Предстоятелів, і сам має право від них отримувати, починаючи свої мирні поїздки від Першопрестольної Церкви Константинополя за звичаєм, отримуючи від неї і Святе Миро, для вияву духовної єдності з нею. Для вирішення знаних питань церковного, догматичного та канонічного характеру слід Блаженнішому митрополиту Київському і всієї України, від імені Священного Синоду своєї Церкви звертатися до нашого Святішого Патріаршого і Вселенського Престолу, прагнучи від нього авторитетної думки і твердого взаєморозуміння, причому права Вселенського Престолу на Екзархат в Україні і священні ставропігії зберігаються неприменшеними.

Отож на усіх цих умовах наша Свята Христова Велика Церква благословляє і проголошує Православну Церкву України Автокефальною і щедро закликає на Ієрархію на Українській землі, непорочний клір і благочестивий народ її, з невичерпного скарбу Святого Духа, божественні дари, молячись, щоби Перший і Великий Архієрей Ісус Христос, заступництвом все-неспорочної і всеблагословенної Владичиці нашої Богородиці і Приснодіви Марії, святого славного і рівноапостольного князя Володимира і святої славної княгині Ольги, преподобних і богоносних Отців наших, подвижників і монахів Києво-Печерської Лаври та інших монастирів, нехай укріпить назавше її в тілі Єдиної, Святої, Соборної і Апостольської Церкви таким чином зарховану Автокефальну Церкву України і подасть їй благостояння, єдність, мир і зростання, на славу Його і Отця і Святого Духа.

Таким чином таке вирішене і розсуджене і в радості сповіщене вам від шанованого Центру Православ'я було соборно затверджено, для постійного збереження видається цей Патріарший і Синодальний Томос, написаний і підписаний у Кодексі нашої Великої Христової Константинопольської Церкви, вручений у точній і ідентичній копії Блаженнішому Предстоятелю Святішої Церкви України, кір Єпіфанію і Його Високоповажності Президенту країни пану Петру Порошенку, для вічного доказу і постійного представлення.

Року дві тисячі дев'ятнадцятого, місяця січня, 6 числа, індікціона 12.

†Вселенський Патріарх Варфоломій, в Христі Бозі вирішує

†митрополит Вріульський Пантелеймон
†митрополит Італійський і Мальтійський Геннадій

†митрополит Германський Августин
†митрополит Транупольський Герман
†митрополит Нью-Джерський Свангел
†митрополит Родоський Кирилл
†митрополит Ретімський і Авлопотамський

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ,
публіцист, член НСПУ і НСЖУ

Будьмо мудрими і...

Нині реваншистські сили здійснюють спробу влаштувати для українців “тест” на неадекватність нації, аби дискредитувати тих, хто за останні роки зумів зробити багато реального добра.

Популісти кажуть: “А що маєте на увазі, говорячи про добро?”. Почнімо від того, що не збулися погрози політичного ідіота Жириновського “повозитися” танком у столиці України. А закінчимо ще далеко не всіма належно осмисленим об’єднанням православних Церков і отриманням довгоочікуваного Томосу для Православної Церкви України.

Під впливом московської пропаганди та її агентурної межі в Україні стоїть нині гвалт, що сприяння влади в отриманні епохального документа загальнонаціонального виміру було “грубим втручанням держави у церковні справи”. І ніхто з тих, хто накручує народ до криків, не каже, що всі, хто отримували автокефалію від Вселенського Патріарха, мусив мати відповідне клопотання від державної влади. Тільки Московський патріарх “умудрявся” надавати “томоси” всупереч волі Церкви та влади.

Наглядно може бути початком для України історія отримання автокефалії тими православними територіями колишньої царської імперії, які після Першої світової війни були включені до складу відновленої після 130 років небуття польської держави. Щойно українські діячі періоду УНР опинилися у вимушеній еміграції на території Польщі, то відразу стали вести серед православного населення просвітницьку працю. Не тільки у плані формування національної свідомості, а й у плані розуміння, що українцям потрібна незалежна від Москви Церква. Звичайно, того не хотіла “терпіти” більшість православного кліру, який працював там ще з дореволюційних часів. А були це або етнічні москвити, або люди з деформованою у москвитинських школах свідомістю — білоруси чи українці. Вони жили ідеєю-фіксом про повернення старих “порядків”, а разом з ними і старих кордонів.

Для тодішньої Польщі це була загроза національній безпеці. Вивід православних територій, які опинилися у кордонах польської держави, з-під “духовної” опіки на той час уже червоної Москви був надважливим завданням Польщі. Польська влада звернулася до Вселенського Патріарха Мелетія IV по допомогу в оформленні канонічного статусу православних епархій у Польщі. І водночас влада намагалася наблизити розв’язання цього питання через індивідуальний діалог з православними єпископами щоб провести собор, але усі зусилля скликати його, щоб проголоси-

ти вихід з-під московської залежності, зривали прихильники єдності з Москвою. Вони у тому питанні були аж до фанатизму непоступливими, хоч у той час у більшовицькій Росії вже творилися з Церквою страшні речі. За дорученням Леніна від 22 березня 1922 року почав реалізовуватися план Троцького зі знищення Церкви. А до того вже кілька разів Московського патріарха Тихона саджали під домашній арешт. Невдовзі його зламали, й у червні 1923 року він написав “покаянного листа”, у якому засуджував свою дотеперішню “контрреволюційну діяльність”. У результаті йому “дозволили” відновити роботу патріархії, аби вибити на Заході ґрунт для заяв про переслідування Церкви в СРСР.

Серед вищого духовенства формально ще єдиної Російської Православної Церкви, яке перебувало тоді у Польщі, знайшлася людина, що непохитно розуміла: прийшла нова реальність, яка вимагає нового мислення. Це був українець Георгій Ярошевський, який за рекомендацією польської влади (не можна виключати, що за порадою української політичної еміграції у Польщі) погодився стати екзархом Вселенського патріарха для православних епархій у Польщі. Владика Георгій 1922 року був піднесений до сану Митрополита Варшавського. Це цікава і нині ще мало відома у нас постать української історії. Як учасник Мінського Собору Російської Православної Церкви 1918 року, виступав проти відновлення в Росії Патріархату, який був ліквідований 1700 року царем Петром I. Восени 1918 року брав участь у роботі в Києві Всеукраїнського церковного собору, на якому розглядалося питання автокефалії Православної Церкви в Україні. Однак політична нестабільність стала причиною того, що прихильники автокефалії опинилися у пригнобленій меншості. Не можна вважати, що тоді це питання було повністю прогнаним. 12 грудня (за новим стилем) на Соборі виступав Гетьман Павло Скоропадський. Після його виступу Собор ухвалив рішення про першість Православної Церкви в Україні з-поміж інших конфесій.

А вже за лічені дні в Україні відбувся черговий переворот, і Гетьмана було повалено. Знайдений в архівах та опублікований лист Володимира Винниченка до Сталіна однозначно вказує, що був це переворот, який перевернув і долі мільйонів людей, і долю України як держави. Владика Ярошевський уже у ранзі архієпископа емігрував. Маючи тісні контакти зі Вселенською Патріархією, він сподівався зосередитися на науковій та викладацькій праці в одній із семінарій Патріархії. Життя, однак, ставило перед ним інші виклики — керівництво Церквою. І він погодився прийняти цей виклик, розуміючи, як важливо для української справи отримати автокефалію православним епархіям. І за готовність служити цій справі владіці Георгію довелося заплатити найвищу ціну — віддати життя. 8 лютого 1923 року 38-річний випускник Петербурзької духовної академії Смарагд (Латишенко, за іншими джерелами Латишков. — М. Л.) прибув до Варшави на аудієнцію до митрополита. Переконавшись у ході спілкування, що владика не має наміру відходити від справи автокефалії, духівник петербурзького виховання трічі вистрелив йому в голову з вигуком: “Це тобі, кате, за зраду православ’я”.

Наступник митрополита Георгія владика Діонісій залишився вірним курсові попередника на автокефалію. Та реалізуючи курс на незалежність від Москви, сподівалися від неї отримати грамоту незалежності, хоч більшість тодішнього православного духовенства була проти будь-якого виходу з-під опіки Москви. Коли “гуманна” радянська влада дозволила Патріархові Тихону здійснювати його патріарше служіння, новий Варшавський Митрополит, заручившись підтримкою влади, звернувся до Москви з проханням про надання православним епархіям у Польщі автокефалії. Звичайно, Московський патріарх відмовив у наданні Томоса. Він мотивував це тим, що поляки переважно є римо-католиками, а загалом православних вірян становлять спільноти, які у Польщі вважалися національними меншинами народів, основні території проживання яких були за східним кордоном — в СРСР. Очевидно, що рішення про відмову надання автокефалії ухвалювали в кабінетах чекістів, про що свідчить нота, яка надійшла до Варшави з Москви про “недопустимість втручання державної влади в церковні справи”.

У Варшавського Митрополита й у польської держави в особі Міністерства віросповідань не було іншого виходу, як офіційно звертатися за отриманням Автокефалії до Вселенського Патріарха. Неофіційне звернення було трохи раніше, про що свідчить призначення вже згаданого владика Георгія екзархом Вселенського Патріарха. І саме від того моменту, від часу правління Вселенського Патріарха Мелетія IV слід вести відлік часу старань православних епархій у межах Польщі міжвоєнного періоду про вихід з-під московської залежності.

Процес цей не був таким затяжним, як у випадку з отриманням автокефалії Українською Церквою. Проте був складним. Від першого звернення до урочистого вручення у Варшаві Томосу в Константинополі змінилися 4 патріархи. Вже згадуваний Мелетій IV; Григорій VII, який 13 листопада 1924 року видав Томос про утворення нової православної Церкви (Польської Автокефальної Православної Церкви); Костянтин VI та Василій III, який 15 вересня 1925 року в соборі святої Марії Магдалини у Варшаві урочис-

то вручив Томос Митрополиту Діонісію. Томос було зачитано грецькою, польською, російською та українською мовами. У тому документі були й нині важливі для українців слова: “...перше відокремлення від Нашого Престолу Київської Митрополії і православних митрополій Литви та Польщі, залежних від неї, а також прилучення їх до Святої Московської Церкви настало не за приписами канонічних правил...”

Заінтригувала мене велика часова відстань (10 місяців) між наданням Томосу та його врученням. І зміна аж трьох патріархів. Виявляється, патріарх Григорій VII, що підписав документ, яким виводилися з-під “духовного впливу” Москви величезні території, раптово помер через 4 дні після дня підписання Томосу. Офіційно — від серцевої недостатності.

Як людина віруюча, бачу в тому, що далекого 1923 року Московський Патріарх Тихон відмовився надати Томос, великий Божий промисл. Без запису з Варшавського Томосу, де сказано, що прилучення Київської Митрополії “до Святої Московської Церкви настало не за приписами канонічних правил...” було б дуже проблематично надати Томос Православній Церкві України. Але, як бачимо, у Бога були інші плани.

На жаль, не всі розуміють, не всі хочуть приймати істину, що Бог стоїть на боці правди, а не сили. І, виявляється, не тільки в Москві цього не приймають. Тісно прив’язаний до Владимира Гундяєва (його ще іменують патріархом Кірилом), Варшавський православний Митрополит Савва ще й нині називає українського патріарха Філарета “розкольником”, а митрополита Епіфанія — “цивільною людиною” в митрополічному облаченні, яку він не збирається вітати. Про це та про багато іншого сказано в його інтерв’ю для польського порталу “Polityka”, опублікованому на початку січня поточного року.

Для довідки: митрополит Савва, в миру Михайло Грициняк. Родом з колись, до операції “Вісла”, українського села Снятичі на півдні Люблінського воєводства. До 1918 року село входило до складу Холмської губернії Російської імперії. До 1863 року Холмщина ще була греко-католицькою. Після придушення антиросійського Січневого повстання (1863—64 рр.) поляків розпочалося адміністративно-насиленіське переведення краю на православ’я. Як русифікуючий клір залучали москвофілів з Галичини. Часто вони були навіть більш вірогідні піддані російської імперії, ніж самі росіяни.

Для нього — професора канонічного права — ПЦУ не є Церквою, а Вселенський Патріарх — “порушник канонів”. Однак перш ніж говорити про “розкольників” і “порушників канонів”, протиставляючи їм “мудрого й готового до компромісів” Гундяєва, Варшавський Митрополит Савва мав би передусім детально вивчити наданий Константинополем його Церкві Томос. А потім узяти до

відома той факт, що Російська Церква, яка 1945 року надавала ПАПЦ другий, “правильний” Томос, сама є неканонічною, самозванкою.

І хоч головним стимулятором соціально-політичного й релігійного хаосу з давніх часів була Росія, вона намагається показати себе жертвою змови проти неї. І на підтвердження існування змови демонструє на сайті Московського Патріархату ілюстрацію за підписом “Грамота Константинопольського собору про заснування Московського патріархату, травень 1590 року”. Проте без підтвердження Вселенського патріархату не можна цієї фотографії сприймати як факт існування такого документа. Останнім часом світ бачив багато “див” російської техніки.

Проте Варшавський Митрополит Савва не тільки не ставить цього питання, а також — де ж нині знаходиться Томос, наданий Константинополем 1924 року. Оригінал константинопольської грамоти про автокефалію Церкви ще 1944 року органи НКВД СРСР вивезли з собору Марії Магдалини у Варшаві, і він дорогою “десь загубився”.

Польській Автокефальній Православній Церкві і її очільнику мирополітові Савві нині досить комфортно живеться з московським томосом. Проте цього вже не можна сказати про вірян. Дедалі частіше з їхнього боку звучить дуже актуальне нині не лише у православ’ї запитання: а чи потрібна людині Церква, в якій брешуть? І чи торує така Церква дорогу до Бога?

Близька знайома з Варшави — пані Оля, родом зі Львова, після прочитання опублікованої в “Слові Просвіти” моєї статті про Об’єднавчий Собор у Києві, написала: “Можливо, й не уявляєш собі, як важко людині йти до храму, в якому зневажають твою мову, твою історію, твою країну, у якому тобі брешуть. Тут приїхало кількох священиків з Росії, які роблять страшні речі”.

Їхній брехні-пропаганді піддався навіть Митрополит. Про Україну він робить заяви з-поза межі абсурду: “Справи зайшли задалеко. Це уже через пиху, пиху Філарета, якого використав перший президент України Леонід Кравчук”. В іншому місці, згадуючи Патріарха Філарета, митрополит Савва сказав: “Також не можна виключати, що у Польщі, де проживає понад мільйон українців, знайдеться група віруючих, для яких Філарет буде пробувати організувати у Польщі свої парафії. Недавно я чув, що Правий сектор уже досліджував можливість візиту в Польщу Епіфанія”.

Український поет з Холмщини Тадей Карабович у приватному листі до мене з цього приводу написав: “...Сумно і страшно, що митрополит Савва таке говорить в інтерв’ю”.

Мирославе, впевнений, що розумієш: якби, борони Боже, похитнулася незалежність України, Москва влаштує нечувану різанину в Україні і жорстоко ліквідує не лише нашу незалежність, але також нову Церкву. Тому, як український поет з нині красиво засніженої Холмщини, прошу вас, у славіній Україні сущих, будьте мудримися й відповідальними у той дуже важливий момент нашого буття. Не йдіть на поведи популістів, бо держава в небезпеці”...

Василь КУЙБИДА,
доктор наук з державного управління, професор

Практика державотворення в умовах війни сформувавши необхідність переосмислення місця і ролі державного управління в контексті політичного процесу, переосмислення логіки реформ, їх пріоритетності, кадрового та наукового забезпечення.

Під державним управлінням ми розуміємо спосіб функціонування і реалізації державної влади як виразника національних інтересів народу.

Констатуємо факт: держава впродовж 28 років відновленої 1991 року незалежності не надавала належної уваги безпековій сфері та не проводила системної і комплексної роботи зі зміцнення безпеки. Не напрацьовувалися і не реалізовувалися відповідні: а) геополітика; б) політика розвитку держави і забезпечення її реального суверенітету в духовній, гуманітарній, інформаційній та інших сферах; в) політика національної безпеки і зокрема її складових — державної і воєнної.

Зовнішні і внутрішні виклики, сформовані змінами у світі і війною з Росією, вимагають зміни системи державного управління, насамперед підсистеми безпекової сфери, а в ній воєнної, що потребує і теоретичного осмислення, і практичного уточнення.

Проте досі не запропоновано адекватних викликам кардинально нових механізмів державного управління, а схвалена реформа державного управління реалізовується непослідовно і успішно її не назвеш. У цьому легко переконатися, подивившись звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету на заходи з реалізації комплексної реформи державного управління, затверджений рішенням Рахункової палати від 23.10.2018 № 27-1.

Формування ефективної системи публічної влади потребує інституційного оформлення, яке так і не відбулося. Її діяльність часто критикують, особливо за дублювання функцій центральними органами влади, за відсутність належної координації їхніх дій, а особливо за відсутність волі до глибоких і швидких змін.

Уряд України не завжди превентивно блокує появу го-

Державне управління

стрих гуманітарних, соціальних чи економічних проблем, вчасно не розв’язує їх, більш того, іноді його дії нагадують імітацію ефективної роботи. Це головний чинник, який поволи формує кризу.

В умовах війни, втрапивши територіальний суверенітет і не маючи економічного, політичного, інформаційного, культурного, духовного суверенітету, сучасне державне управління не здатне забезпечити реалізацію українських національних інтересів, оскільки не має належного впливу на процеси безпеки у цих сферах.

Зберігаючи формальні ознаки незалежності, держава перетворилася на територію, яку експлуатують фінансово-політичні угруповання. Система державного управління не готова до сучасних, а тим паче до майбутніх випробувань, а її кадровому наповненню вищої ланки бракує знань і рішучості при ухваленні відповідальних рішень.

Фактично Україна, роздerta суперечностями різного характеру, послаблена економічно, політично за відсутності здорового політичного національного центру, зі зруйнованою системою національної безпеки могла б стати легкою здобиччю РФ. ЗС РФ під прикриттям незаконних збройних формувань, створених в Україні у 2012—2014 рр., довершили і уявили окупацію частини території України з наступним створенням плацдарму для захоплення всієї України.

Зважаючи на багатостолітні українсько-російські протистояння у різних сферах (гуманітарній, соціальній, економічній), які 2014 року переросли у відверту збройну агресію з боку РФ, констатуємо, що цьому передувала системна підризна і московствоутверджуюча робота у різних площинах та напрямках. Зрозуміло, що Росія це робитиме і у майбутньому, використовуючи нові форми і методи.

Зовнішньополітичний напрям експансії Кремля

Зокрема у зовнішньополітичному напрямі Кремль зосередився на:

— формуванні групи впливових політиків, політичних партій, держав для підтримки політики Росії у світі й передусім у країнах, які можуть протидіяти намірам Кремля у його агресивних діях;

— розділенні об’єднаної Європи на декілька таборів з метою зменшення можливостей ЄС в обороні й зовнішній політиці;

— використання російської діаспори (“русского міра”) в країнах ЄС для підривної роботи в інтересах РФ;

— інспірування ідей, концепцій розподілу України між

сусідніми державами в крайньоправих і крайньоливіх середовищах Польщі, Угорщини, Румунії та Словаччини;

— провокуванні протиставлення ЄС і США, Китаю і США;

— перешкоджанні Україні створити зовнішньополітичні механізми захисту від агресії;

— продовженні неоколоніальної політики щодо України і зміцнення в ній антиукраїнських середовищ (РПЦ, політичних партій, громадських організацій тощо);

— важливим елементом зовнішньої політики РФ є вихід на завершальний етап плану з поглинання Республіки Білорусь, що, тим часом, створюватиме реальні загрози для України на північному фланзі оборони;

— триватиме політика фактичної анексії Російською Федерацією Азовського моря і поступового посилення блокування українського узбережжя на Чорному морі.

У зовнішньоекономічному напрямі Росія намагається:

— узалежнити світ й Україну від РФ по основних енергоносіях (нафта, газ, ядерне паливо), щоб через економіку здійснювати керівництво політиками й урядами держав, насамперед держав-членів ЄС;

— через російські компанії контролювати стратегічно важливі українські ринки (ядерне паливо, електроенергія, нафтопродукти, антрацитове вугілля), щоб використати цей контроль як інструмент не тільки економічного тиску, а й підсилення збройної агресії;

— через російські банки в Україні (“Сбербанк Росії”, “ВТБ Банк”, “Промінвестбанк”, “Альфа-Банк” тощо) неконтрольовано вводити з Росії чи виводити кошти, вилучати українські активи через борги, кредитувати російські підприємства, які розміщені на території України і працюють не в інтересах України, а також під виглядом надання довіреним юридичним особам “довготривалих кредитів без забезпечення” фактично системно фінансувати проросійські партії та громадські організації в Україні;

— через російське програмне забезпечення, яке в Україні у деяких сферах досі займає домінуюче становище, здійснювати контроль. Частка російських продуктів ділового програмного забезпечення, які використовують українські підприємства, за різними оцінками сягає 70—90%.

В інформаційній сфері Російська Федерація

і у зовнішньому (для держав світу), і у внутрішньому (для власних громадян) напрямках:

— створює образ України як “фейкової держави”; примушує світ сприймати сьогодні, історичні події та бачення майбутнього України очима Кремля;

— створює образ України як держави, де панують “неонацизм” і “неофашизм”, які нібито загрожують демократичному світові, обґрунтовуючи цим потребу збройного втручання РФ в українське політичне життя; створює в Україні умови для реалізації ідей євразійства; намагається позбавити українців ідентичності, зокрема намагається підмінити ідентифікацію свій-чужий з української на руську, що мало і має на меті відкрити ворота для беззбройного заволодіння Україною;

— створює позитивний образ авторитарного правлячого режиму РФ для громадян України;

— насаджує систему стереотипів і догм щодо спільної “історичної колиски”, про “братні народи”, про “єдину націю”, про “єдину народність” тощо;

— створює умови для дестабілізації й сепаратизму;

— створює умови для контролю в Україні мереж телекомунікацій задля можливого їх використання у власних інтересах (в Україні мобільні оператори “Київстар”, “МТС” та “life” мають значний російський капітал);

— створює відкриту загрозу українським громадянам через російські компанії, що мають доступ до персональних даних українців і співпрацюють з відповідними контролюючими органами РФ. Так, до ТОП-5 найвідвідуваніших сайтів в Україні, за даними Інтернет-асоціації України (Інау), досі входить заборонена російська соціальна мережа “ВКонтакте”, а в десятку — “Яндекс”, “Однокласники” і Instagram.

Релігійно-церковна сфера діяльності Російської держави

Зважаючи на втрату стратегічної ініціатииви у розвитку релігійно-церковного процесу в Україні і очевидну вже геополітичну поразку в цій сфері діяльності, Російська Федерація різко посилить свою експансію:

— змістивши дії з недопущення проголошення канонічної автокефалії Православної Церкви в Україні на її невизнання іншими Церквами, а головню на збереження храмів і громад Руської Православної Церкви;

— під виглядом боротьби “за свободу віросповідання” РФ намагається зафіксувати релігійно-мовний розкол України, спробує сформувати на базі РПЦ структуроване сепаратистське середовище;

— стимулюватиме розпалювання релігійного протистояння в Україні, використовуючи РПЦ як інструмент війни в глибокому тилу ворога;

— РФ запустила відповідні пропагандистські механізми дезінформації віруючих про релігійні події в Україні і в усьому світі;

— інтенсифікує спроби позиціонувати Москву як “третій Рим” — як центр справжнього автентичного світового православ’я, таким чином намагаючись відсунути на другорядні позиції Вселенський Патріархат.

Психологічно Росія намагається:

— посягти зневіру українців у перспективу власної держави;

— насадити розчарування власним, українським, життям, європейським вектором розвитку;

— накопичити в Україні внутрішню негативну енергію різноманітними інсинуаціями, відвертою брехнею, та провокувати її деструктивне вихлопування на вулиці й майдани з метою громадянського конфлікту.

У правоохоронному сегменті України

Кремль проводить політику:

— протиставлення (відчуження) правоохоронної системи і народу;

— паралічу дії Конституції й законів України через необов’язковість їх виконання;

— спонукування до пригнічення української більшості правоохоронною системою;

— блокування спроб реального реформування правоохоронної системи і збереження в Україні ментально близької їм системи “мафія-стейт” (олігархат);

— використання корупційних схем для збереження свого впливу в усіх сферах життєдіяльності України.

Узагальнюючи усі факти, змушені зазначити, що брак цілісності та недосконалість чинного законодавства у безпековій сфері призвели до того, що Воєнна доктрина України за змістом подається як військова доктрина без урахування всіх форм і способів ведення війни в сучасному глобалізованому світі (інформаційна, економічна, дипломатична та ведення збройної боротьби).

На наше переконання, Воєнна доктрина України (ВДУ) шляхом опрацювання напрямів, шляхів, механізмів, інструментів, методів воєнних дій має базуватися на нормах міжнародного права, включно зі Статутом ООН щодо відновлення суверенітету й підтримки міжнародного миру і

безпековою сферою України

безпеки. Вона повинна насамперед спиратися на Концепцію національних інтересів України (подібну до тієї, яку свого часу підготував Народний Рух України), на Конституцію України, закони України.

Відтак ВДУ має вважати домінуючим пріоритетом національні інтереси українців у політичній, економічній, інформаційній, військовій сферах. Доречно відзначити, що принцип оборонної достатності, який досі був домінуючим у чинній Доктрині, є недостатнім для забезпечення національної безпеки України. Натомість ми вважаємо, що необхідно реалізувати принцип повної мобілізації усіх воєнних, економічних, науково-технічних, соціальних та морально-політичних можливостей держави і суспільства задля забезпечення національного і державного суверенітету України.

Виходячи із зазначеного, державна політика України і далі має першочергово орієнтуватися на реалізацію принципів інтеграції в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС, поглиблення співпраці з НАТО для досягнення критеріїв, необхідних для набуття членства у цій організації, а також забезпечення рівноправного взаємовигідного співробітництва у воєнній, воєнно-економічній, військово-промисловій та військово-технічній сферах з усіма зацікавленими іноземними державами-партнерами, виходячи передусім з необхідності гарантування безпеки, суверенітету, захисту та відновлення територіальної цілісності нашої держави.

У цих складних геополітичних умовах, коли національний і державний суверенітет України перебуває під загрозою знищення з боку агресора (РФ), у нормативно-правових та законодавчих документах слід відмовитися від декларування і сповідання оборонного характеру Воєнної доктрини України.

Ми глибоко переконані, що Україна має право застосувати воєнну силу не тільки для оборони, належної відсічі російській збройній агресії, а й для контрнаступу, зокрема, з метою відновлення своєї територіальної цілісності в межах міжнародновизнаних її кордонів, звільнення тимчасово окупованих та тимчасово невідконтрольних територій від російських окупаційних військ, незаконних бандитських збройних формувань, найманців та терористів.

Україна першою в Європі зазнала жадливіх наслідків російської “гібридної” війни, в якій беруть участь “зелені чоловічки” зі складу сил спеці-

альних операцій, за підтримки певних політичних сил та “громадських” рухів (“п’ятої колони”) в Україні; незаконні збройні формування; найманці та терористи, яких скеровує, фінансує та озброює Росія. При цьому в їхніх діях широко використовується інспірований та заздальгід спланований протестний потенціал частини місцевого цивільного населення.

На жаль, зазначений і апробований на сході України можливий сценарій розвитку подій може розпочатися у майбутньому поза межами Криму і Донбасу. Подальше нагнітання напруженості, як і загроза застосування воєнної сили проти України, реалізовуватиметься шляхом створення ззовні вірогідних сценаріїв “захисту єдиновірців”, “захисту російськомовного населення”, “захисту російського бізнесу” тощо, що пов’язано з розхитуванням та руйнуванням економічної, соціальної та гуманітарної сфер з наступним сприянням переростання цих “напруг” у нові збройні конфлікти всередині нашої держави за рахунок використання проросійських незаконних збройних формувань, найманців та терористів.

Подолання системних викликів і загроз у безпековій сфері України

Ураховавши усе це, ми пропонуємо наше бачення подолання системних викликів і загроз у безпековій сфері України.

Ми вважаємо, що реальним агресором є держава, яка не визнає міжнародного права, яка зазіхнула на територіальну цілісність, ігнорує і порушує державний (політичний, економічний, інформаційний, культурно-духовний) суверенітет інших держав. З огляду на зазначене, такою державою є РФ, яка розпочала війну з суверенною Україною, з її головним суб’єктом життєдіяльності — українською державотворчою нацією, що дозволяє агресору реалізувати стратегічну імперську ідею, викладену в євразійській концепції.

Нашими реальними союзниками є держави (коаліція, союз держав), які дотримуються основ міжнародного права, підтримують добросусідські відносини, а в разі загроз національній безпеці з боку реального агресора надають всебічну підтримку (НАТО, США, Туреччина, Польща, Литва).

Для реального забезпечення державного суверенітету України першочерговою є потреба переосмислення базових принципів забезпечення національної безпеки Української нації і Української держави через внесення змін (доповнення) до чинної Конституції України. Текст

Конституції України має містити юридичний термін “нація”, що дасть законні підстави оперувати визначеннями в словах, де коренева основа стосується слова “нація”, наприклад, “національні інтереси”, Національний банк України тощо.

У тексті Конституції України як у формальному договорі між нацією і державою необхідно передбачити змістовну частину з окресленими взаємовідносинами між нацією і державою та визначити націю як замовника на послуги держави, а державу як виконавця цих послуг. Текст Конституції України має визначити відповідальність держави перед нацією за свою діяльність/бездіяльність у задоволенні національних інтересів.

Відмова України від принципу позаблоковості стала вагомим ідеологічним здобутком нинішнього керівництва держави, але цього мало. Сьогодні актуальним є вироблення і укладення воєнного договору про співпрацю України і США. Важливо наголосити на пріоритетності розвитку воєнних відносин зі США, необхідності ретельної підготовки взаємовигідного двостороннього воєнного союзу з цією державою, за зразком воєнних договорів США із Японією, США із Ізраїлем, США із КНДР тощо. Поглиблення геополітичного союзу Росії із Китаєм уже у найближчій перспективі максимально його актуалізує, а це, у свою чергу, дозволить нам використати американську зброю, наприклад, у формі ленд-лізу (від англ. *lend* — “позичити” і *lease* — “здавати в оренду, внайма”) тощо.

Необхідно активізувати роботу з відновлення розширеного ГУАМ (за участю двох нових провідних регіональних гравців Польщі та Туреччини). Згодом цю економічно-гуманітарну спілку держав необхідно буде трансформувати в регіональну систему безпеки. У перспективі це цілком споможне для України завдання.

Необхідно активізувати діяльність, пов’язану насамперед із виконанням завдань євроатлантичної інтеграції (приєднання до виконання програм НАТО). Потрібно буде узгодити чинну законодавчу базу до запропонованих змін у Конституції України. Так, потрібно внести зміни до Закону України “Про основи національної безпеки України” через усунення плутанини у термінології, непродуманості і фактичній невизначеності терміна “нація” та “національна безпека”; проведення субординації між поняттями “державна безпека” і “національна безпека”; уточнення (кількісне) введеного терміна “захисність національних інтересів”;

реформування Збройних сил України відповідно до світового досвіду держав, що мають подібні до українських умови існування і виживання; модернізації галузей економіки та інфраструктури з метою мобільного реагування на зовнішні виклики; удосконалення системи управління та регулювання, координації воєнізованих структурних формувань (ЗСУ, СБУ, МВС, Національна гвардія, прикордонні війська, охоронні структури, загони самооборони, добровольчі легіони тощо).

Ми вважаємо за необхідне створити при Верховній Раді України Робочу групу для підготовки нової Концепції національної безпеки України і відповідну їй Державну програму з усіма механізмами реалізації, що випливають звідси. Також потрібно переглянути чинну нормативно-правову базу в сфері національної безпеки України з огляду на нові виклики, які стоять перед Україною, та надати необхідні проекти змін до змісту відповідних актів чинного законодавства. Важливою залишається підготовка пропозицій щодо зведення в єдиний Кодекс законів про національну безпеку України чинних нормативних актів у цій сфері.

Відтак, актуальними для забезпечення державного і національного суверенітету є проблеми:

- модернізація професійного війська (ЗС України);
- формування військово-навчального резерву для оборони держави (досвід Ізраїля, Швейцарії, Естонії, Латвії, Литви);
- організація регіональних загонів самооборони;
- узаконення та державна підтримка добровольчого, волонтерського руху;
- забезпечення обороноздатності України на рівні, достатньому для запобігання зовнішній загрози, а у разі її виникнення — для її локалізації, нейтралізації, ліквідації;
- удосконалення системи забезпечення воєнної безпеки, яка б гарантувала надійний захист держави від зовнішніх загроз, гідне сприйняття України на міжнародному рівні та відповідала критеріям членства України у політичних і воєнно-політичних блоках, союзах;
- реформування воєнної машини загалом і Збройних сил України зокрема для того, щоб вигравати війни майбутнього та з метою досягнення оперативної і технічної сумісності зі збройними силами держав-членів НАТО;
- нейтралізація (ліквідація) непередбачених законом збройних формувань з ознаками “п’ятої колони”;
- запровадження на прикордонних територіях інституту територіальної самооб-

борони та забезпечення його повноцінного існування в інтересах держави;

— створення добровольчих легіонів для вирішення невідкладних екстрим-проблем, інспірованих ззовні та націлених на повалення державного суверенітету України;

— збереження і дотримання в умовах збройного протистояння та реальної загрози агресії змішаного принципу комплектування Збройних сил України та інших, утворених відповідно до законів України, військових формувань з поступовим збільшенням кількості військовослужбовців за контрактом у складі бойових військових частин;

— удосконалення системи мобілізаційної підготовки та мобілізації, зокрема забезпечення створення необхідної кількості підготовленого військового резерву;

— забезпечення підвищення спроможностей вітчизняного оборонно-промислового комплексу за рахунок впровадження новітніх військових технологій, створення максимально можливих замкнених циклів розроблення і виробництва найважливіших зразків озброєння, спеціальної і військової техніки для армії, авіації, флоту, використання можливостей військово-технічного співробітництва з державами — стратегічними партнерами України;

— сприяння удосконаленню державної інформаційної політики у воєнній сфері;

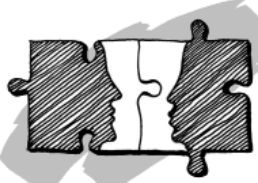
— розробка системи ефективної протидії інформаційно-психологічним впливам іноземних держав, спрямованим на підрив обороноздатності, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної обстановки, провокування міжетнічних та міжконфесійних конфліктів в Україні;

— забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців, працівників правоохоронних органів, учасників антитерористичних операцій та членів їхніх сімей;

— удосконалення системи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони держави відповідно до стандартів ЄС та НАТО;

— підвищення рівня координованості складових сектору безпеки і оборони та вдосконалення механізмів їхнього консолідованого розвитку та посилення відповідних оперативних спроможностей для воєнної безпеки.

Саме такою нам бачиться, з одного боку, системна криза, що наповнена проблемами, які складають суть національної і державної небезпеки, а з другого, напрями та механізми подолання кризових явищ у безпековій сфері України.

Микола ТАБОРИТ

— Все, що стосується інформаційної безпеки, не розв'язується в Україні вже протягом досить тривалого часу, — сказав **Павло МОВЧАН**, відкриваючи круглий стіл на тему “Інформаційна безпека України: нові виклики і загрози”. — Численні виступи наших представників у пресі, на радіо і телебаченні, круглі столи і прес-конференції, звернення до діючої влади залишаються гласом волаючих у пустелі. І це при тому, що нині маємо реальну загрозу з боку російського агресора для нашої державності.

Інформаційна безпека — це не абстрактна категорія, як дехто собі уявляє. Нині Російська Федерація застосовує у війні з Україною і світом свою найновітнішу зброю масового враження великої потужності — інформаційну. Вона замішана на давніх принципах геббельсовської пропаганди і найновіших досягнень інформаційних технологій. Наш ворог — і це треба нам чесно визнати — суттєво впливає на політичну, соціальну, економічну, гуманітарну складові життя України. Особливо це помітно напередодні наших виборчих перегонів. Якщо ми пригадаємо ситуацію в інформаційному просторі України п'ятирічної давності, то переконаємося, що такого впливу на той час ще не було. Сьогодні, коли Росія анексувала український Крим і майже п'ять років точиться кровопролитна війна на Донбасі, проти нас всередині держави безборонно працюють кілька радіо і телевізійних каналів. Що вже казати про низку російськомовних друкованих видань!

Як агресивно і цілеспрямовано Москва веде боротьбу з українцями, ми бачимо на ситуації з Церквою. Нашому Президенту, церковним отцям довелося докласти чимало зусиль, щоб Україна нарешті отримала свою національну автокефальну помісну Церкву. Це один із рішучих кроків до нашої перемоги. Але заспокоюватися рано, бо резидентура Кірила і тої структури, що за ним стоїть, невідступно продовжує підривну роботу проти України. З амвонів неукраїнських церков постійно йде інформаційна обробка свідомості мирян. Як і раніше ви-

Агресія Росії проти України зростає

Експерти з інформаційної безпеки стверджують, що за останні роки присутність Росії в інформаційному просторі України невпинно зростає. Вони переконують: влада, з огляду на ситуацію в країні, мусить призупинити діяльність тих ЗМІ, які працюють проти України. Про це під час круглого столу “Інформаційна безпека України: нові виклики і загрози” в Укрінформі заявив голова товариства “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка Павло Мовчан. Він відзначив, що в Україні відсутні дієві інституції для захисту нашої інформаційної безпеки. За таких умов українське суспільство сподівається, що Президент, Кабінет Міністрів та Верховна Рада вживуть нарешті адекватних заходів для вирішення цієї проблеми.

тягуються жупели давньої і нової імперської антиукраїнської пропаганди на кшталт того, що українців як націю придумали австрійки, що насправді всі ми єдинороси, що в нас спільний, “руський мір”, у нас спільне минуле і таким чином спільне майбутнє з Росією...

Згідно з Конституцією України, оборона територіальної цілісності країни покладається на Збройні сили України, охорона державних кордонів — на Державну прикордонну службу і решту силових структур, але фактично жодним чином не означено захист національного інформаційного простору, що є, вкотре на цьому наголошуємо, основою основ нашої незалежності. Інакше як розуміти, що такі відверто антиукраїнські телеканали, як 112-й, Ньюсван з червоненками, новінськими, мураєвами, піховшеками почуваються, як риба у воді?.. Гадаю, причину небезпечних парадоксів української демократії треба шукати не лише у відсутності політичної волі наших керманців.

Про це, зокрема, говорив на круглому столі колишній голова Держкомтелерадіо, народний депутат України кількох скликань **Іван ЧИЖ**, представляючи позицію Української консультативної ради експертів інформаційної сфери. Він, як і решта учасників, охарактеризував інформаційний простір як основу національної безпеки.

— Вся історія Української держави, — сказав Іван Чиж, — від часів незалежності — це історія боротьби за українську Україну. Тому нині наше законодавство мусить реалізовувати ті конституційні приписи щодо конституційних прав і свобод

громадянина. В законодавстві мусять бути чітко виписані механізми їх реалізації і відповідальності.

Він нагадав, що ще в квітні 1999 року, він, тоді голова Комітету Верховної ради України з питань свободи слова та інформації, підготував законопроект №12079 “Про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку України”. Це великий документ на 19 сторінок, 6 розділів, 27 статей, які були присвячені проблемі інформаційної безпеки. В основі цього законопроекту лежав конституційний припис статті 34 щодо прав і свобод громадянина на інформацію: отримання, використання і поширення. Він повністю узгоджувався із Загальною декларацією з прав людини, Європейською конвенцією прав людини.

Чому ж тоді Верховна Рада не ухвалила цей документ?

— Тому що в цей час, — стверджує Іван Чиж, — почали формуватися медіаструктури недержавної форми власності. Мій акцент був поставлений на національну інформаційну складову. Зокрема на державну як ресурс, який не можна розтринькувати. Теперішнім сленгом — дерібанити. Це не сподобалося можновладцям і “новим українцям”. З того часу минуло двадцять років. Якби я сьогодні його подавав, то назвав би “Про інформаційний суверенітет та інформаційний безпеку особи, суспільства, держави”. Тому що йдеться в ньому про найважливіші речі для нашого суспільства і країни.

Іван Чиж запропонував повернутися до його давнього законопроекту. У ньому він акцентує на державі як головному інструменту забезпечення інформаційної безпеки.

пеки. Сподівань на Верховну Раду України, яка б мала у цій сфері право контрольних функцій, він не має. Особливо нині.

— Нинішня Верховна Рада, — вважає він, — у нас дуже “специфічна”, особливо останнім часом, коли на носі вибори. Вона формувалася на початку своєї роботи як конституційна більшість, а наприкінці каденції стає “недобільшістю”. Ті, які були в більшості, раптом опиняються в опозиції. На таку політико-правову опору опиратися не можна.

Тепер про те, що нам треба зробити. Мусимо звернути увагу на так звану громадську неурядову складову. Вона має стати основою, базою. Але не та складова інформаційного простору, що вибудована і гудеться закордонними грантамі. Будьмо чесними: ми всі бачимо, хто на якій скрипочці і по чийій партитурі грає. Нам треба звертатися до патріотичної, національної частини, яка справді переживає і який болить те, що виробляють з нашим інформаційним простором. Для цього треба створити систему конституційних змін існуючих структур в інформаційній сфері. Міністерство інформаційної політики через його яловість і нездатність працювати справді по-новому себе, м'яко кажучи, дискредитувало. Його ніхто серйозно не сприймає. Хоча деякі заходи, які воно розробляє, на час війни можуть бути виправдані. Щодо Держкомтелерадіо, то воно, на жаль, фактично зведено за потужністю, спроможністю і потенціалом до пересічного органу виконавчої влади, який мало на що впливає. І це прикро.

Отже, потрібно створювати новий орган — Національний комітет інформаційної політики замість згаданих структур. На базі нового Комітету, залучивши громадських представників, законом треба передбачити й участь представників всіх міністерств і відомств, які опікуються безпековою складовою. Не відбираючи їхніх функцій, вони разом мусять виробити стратегію і політику національного інформаційного простору. Така система, введена в законодавче поле, могла б безпроблемно вирішувати всі порушення ЗМІ. Якщо ти працюєш по ліцензії, то зобов'язаний будеш дотримуватися певних норм і стандартів. Тобто цей конституційний орган виконував би рамкову базову модель, навколо якої формувалося б законодавство українського інформаційного простору з подальшою його реалізацією.

Це непроста робота, особливо нині, коли на порозі вибори. Але мусимо всі: і суспільство, і влада, пам'ятати, що війна з Росією триває. А перемога кується не лише на фронті східному, а й насамперед на інформаційному, всеукраїнському.

Свої думки і пропозиції висловили й інші учасники круглого столу: **Володимир Кметик**, керівник телеканалу “Маяк ТВ”, директор студії “Фрески”; **Микола Цимбалюк**, головний редактор газети “Слово Просвіти”; **Мирослав Котвицький**, заступник голови політичної партії “Патріот”; **Ігор Зюц**, головний редактор газети “Донецчина”, **Андрій Хома**, голова Української Координаційної Ради.

Романа ЧЕРЕМШИНСЬКА, співзасновниця, директор Етнографічно-меморіального музею В. Гнатюка, с. Велеснів, Тернопілля

У першій кімнаті господи академіка-земляка розгорнуто ювілейну виставку “Степан Бандера”, присвячену 110-літтю Голови Проводу ОУН. На виставці експонуються: книга Петра Мірчука “Нарис історії ОУН”. Перший том: 1920—1939 рр. (Мюнхен—Лондон—Нью-Йорк, 1968), в котрій багато сторінок присвячено життю та діяльності провідника ОУН Степана Бандери; праця доктора історичних наук, професора Львівського національного університету імені Івана Франка Олега Полянського “Український рух опору в 1921—1939 роках” (Тернопіль, 2004), в якій на основі документальних джерел досліджуються мало відомі сторінки руху опору в радянській Україні в 1921—1939 роках; монографія Володимира Чайківського “ОУН-УПА на чолі визвольної боротьби: 20—50-ті роки” (Тернопіль, 1992), де висвітлюється боротьба українського народу за незалежність, за українську Самостійну Соборну Державу; брошура “Цілком таємно... Секретні документи Рейху про діяльність ОУН 1941—1944 рр.” (Тернопіль, 1992), де йдеться про проголошення “Акту відновлення української Держави у Львові 30 червня 1941 року” та боротьбу ОУН-УПА в 1941—1944 роках; моно-

Прапор національно-визвольної боротьби До 110-річчя від дня народження Степана Бандери

графія Петра Арсенича і Тараса Федоріва “Родина Бандерів: До 90-річчя від дня народження та 40-річчя трагічної смерті провідника ОУН Степана Бандери (1909—1959)” (Івано-Франківськ, 1998) — це перша спроба на основі архівних

джерел, численних публікацій ширше розповісти про славу родину Бандерів; книга Петра Мірчука “Степан Бандера — символ революційної безкомпромисності” (Нью-Йорк—Торонто, 1961); книга Марії Довгошиї “Бандера. Чужина” (Тернопіль, 2007); книга Ярослава Сватка “Місія Бандери” (Тернопіль, 2007) та великий збірник “Степан Бандера в народних піснях, переказах, спогадах” (Львів, 2006), записи та упорядкування для якого зробив доктор філологічних наук, професор, науковий співробітник Інституту народознавства НАН України у Львові Григорій Дем'ян.

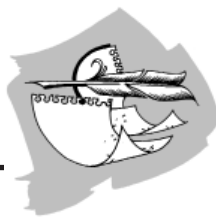
Доповнюють виставку поштова листівка “50-ліття Акту відновлення Української Держави у Львові 30 червня 1941”, ювілейний випуск поштових марок з портретами Степана Бандери, Ярослава Стецька, генерала-хорунжого Тараса Чупринки (Романа Шухевича), календарик “Слава героям!” з портретом Степана Бандери.

Серед експонатів — два поштові ювілейні конверти з портретом Степана Бандери та пам'ятником йому у Тернополі, на яких наклеєно по три марки з різними портретами ювіляра; календарик з портретом Провідника ОУН; збірник “Повстанські

колядки, пісні, зібрані у Західному Поділлі” (Тернопіль: Лілея, 1995), до якого увійшли колядки “Небо і земля нині торжествують” та “Пішла вістка”, записані у Коропці.

Для мешканців нашого краю, особливо велеснян, дуже цікавим є те, що у книзі тернопільських авторів Віктора Уніята та Миколи Лазаровича “Наші незгасимий смолоскип”: Постає Степана Бандери на тлі національно-визвольних змагань у Західній Україні в 20—50 роках ХХ століття” (Тернопіль: Новий колір, 2008) говориться: “У 1921 р. Євген Коновалець звернувся до відомого діяча, директора бюро української преси (БУП) Дмитра Донцова з пропозицією відновити довоєнне найавторитетніше видання “Літературно-Науковий Вістник”. Його редактором, на наполегливу вимогу Є. Коновальця, став Д. Донцов, а співредакторами — Володимир Дорошенко і уродженець с. Велеснів (нині Монастирського району) етнограф Володимир Гнатюк”. А поруч на другій сторінці поміщено кольорову світліну, на якій пам'ятник Володимирові Гнатюку у його родинному селі Велеснів.

За матеріалами виставки проводимо тематичні екскурсії “Степан Бандера — прапор національно-визвольної боротьби”.

Броніслав ГРИЩУК,
м. Хмельницький

Склянка зельтерської води з вишневим сиропом

75. При цьому надмавав шоки, пирскав, захлинався од сміху. Коли ж учителька писала крейдюю на дошці кілька прикладів і веліла малокам дати відповідь у зошиті, Гилько розтриножував свою фантазію до решти: після знаку “=” у Гильковому зошиті з’являлася ціла купа видуманої школярем цифіри, від двозначної до тризначної, чотиризначної, хоч учителька намагалася, аби очікувана нею відповідь не сягала сотні.

Пригадую і таке. Якось Гилько приволок у своїй полотняній торбині книжку з кольоровими малюнками: герб СССР, портрет Сталіна, ще там щось. Школяр зараз же розшифрував прізвище вождя і аббревіатуру під гербом так: умоченим у чорнильницю-нерозливайку пером-рондом малий грамотій начертав гігантськими літерами: “Сталін срава сорок раз”. (Нехай не крутять соромливим носиком гіпотетичні дами-читачки, автор описує все, як діялося в житті насправді, без будь-яких евфемізмів).

Це щодо звичних тверджень деяких підстаркуватих читачів (ніби я, мовляв, ні сном ні духом не відав свого часу, що вождь народів був не батьком, а справжнім катом для мільйонів людей).

3.

Чомусь пригадався мені поет Віталій Коротич. Не молодий, спортивної статури красень, випускник медичного інституту, чудовий український поет, редактор журналу “Ранок”, “Всесвіт”, а пригадався Коротич сьогоднішній, брезклий, зі старечими капшукми під очима. Кажу — пригадався, хоч насправді він постав переді мною з екрана телевізора. Він, давно вже не громадянин України, москвич, літератор, який забув українську мову, бо, перебуваючи на відповідальній посаді головного редактора знаменитого журналу “Огонек”, перетворився на російськомовного публіциста... І раптом згадав, що є в нього мала батьківщина, є Київ, є Україна. І став частенько навідуватися — не просто на землю своїх предків, а на гостину до самого президента. Тоді саме правив нашою державою незабутній наш професор, і, користуючись наявністю свого московського душпастиря, в довгезних своїх монологах Янукович оповідав, яку тяжку ношу йому доводиться нести на своїх плечах, як він любить свою роботу, як любить своїх співгромадян тощо. А душпастир мовчки кивав лисуватою головою і думав, мабуть, своє: і кому ти все оце розповідаєш, бегемоте? Мені, недавньому редакторові найбагатшого, найстарішого друкованого органу Радянського Союзу! Мені, журналістові, який брав інтерв’ю у найвпливовіших політичних діячів світу! Але ж мусиш слухати оте неоконкретне базікання, і мільйони телеглядачів мусять слухати, бо по всіх каналах — одне й те саме: Янукович і Коротич.

Чого саме відставний поет навідувався до президента? Невже тільки для того, аби вислухати безграмотні монолози? Або помилюватися пеньками, по яких Янукович знічев’я пурхає, ніби метелик?

Про це ми вже ніколи не дізнаємося.

І слава Богові.

4.

Десь після четвертого чи п’ятого класу надумали ми з рідним братом перейти в райцентр, щоб дещо купити перед новим навчальним роком — зошити, косинці, олівці, ще там щось. Мама дала нам кілька рублів, і ми вирушили в дорогу. Від Сергіївки до Чорного Острова кілометрів дванадцять. І належало нам здолати ці кілометри пішачка. Спершу лісом, потім сошою, поминувши Крачки, Захарівці, Ляпинці... І ось уже той Чорнострів, уперше побачений нами — базар, хрести на банях церкви, на шпилі костелу, гримотіння підвод на каменях соші, ятки зі смаженими пірижками по чотири копійки штука і... лавки з потрібним нам шкільним крамом, з усім тим, чого в Сергіївці і вдень зі свічкою не знайти (*а тепер скажіть мені, читачу, чи відпустили б ви нині самих дітей чи онуків у ніколи ними не бачене містечко за десятьма верстами од рідного дому? А тоді, по війні, то було цілком звичне явище — відпускати без особливої застороги, відпускати пішачка, бо про який транспорт можна було говорити о тієї лихолітній порі!*).

Отож купили ми все, за чим прийшли в той Чорнострів (саме так, одним словом, йменували ми райцентр), а на ті копійки, що залишилися, купили ще два пірижки з лівером і десь з півкіла іржавої тюльки-хамси з дерев’яної діжечки. На газований воду не вистачило копійок, але це не дуже нас засмутило. Пити ще не хотілося, тож ми вирушили додому, жуючи іржаву хамсу. Отак: відкусив голову й виплюнув, а решту тюльки зжував і проковтнув. Зжував і проковтнув.

І тут почалося. Спрага була нестерпна. Солоня хамса ніби мстилася нам за те, що так немілосердно ми її нищили. Принаймні нищили на самім початку нашого бенкету, згодом гірко шкодуючи, що там, у Чорному Острові, не напилися зельтерської води. З сиропом. І без сиропу. Не напилися. А викинули останні копійки на ту клятву іржаву хамсу.

Коли ми допленталися до лісу, коли вляглися на траві біля лісоного джерела, коли досхоху напилися студеної водички, то відчули таке блаженство, яке можливе тільки в дитинстві.

Реставрація вчорашнього дня

Живу лише спогадами.

А чим ще, скажіть мені, здатен жити мало не вісімдесятилітній суб’єкт, у якому, здається, пригасили усі бажання: і плотські, і духовні.

Ті давні спогади (точніш буде сказати, спогади про давнє) чомусь нагадують мені снаряди Другої світової війни, випадково добуті лемешем плуга чи ковшем екскаватора і складені в рядочок, вкриті корозією, з кавалками засохлого чорнозему на поверхні металу.

Ось такі й ті спогади: іржаві, із засохлими слідами часу, потривожені й перекинуті борознами пам’яті. І ти наказуєш самому собі: проганяй ті борозни, негайно проганяй, бо як наберуть критичної маси, то як здетонують, як шарахнуть...

Тож — обережніше зі споминами.

Бо такий вже у тебе вік. Що, незалежно від якоїсь врочистої події, котра стосується тебе особисто (скажімо, день народження, день авіації, служба у війську, який ти віддав не один рік, Різдво або Великдень), коли сам Бог велів, кажуть люди, перекинути чарку-другу, одначе — ніззя. Не тільки чарці зась, а й сигареті, шоколадці...

А чи не ліпше було б, задля “втихомирення” власної душі, пригадати долю душі іншої, незмірно складнішої, важчої, ніж твоєї, сказати б, вікові амбіції. Мова про Івана Карповича Мельничука (село Юхимівці Волоцького району).

Безрукий Карпович

То був напрочуд життєрадісний чоловік, хоч і прийшов з фронту інвалідом.

Дві куки замість рук. Автор цих рядків тоді, по війні, був занадто молодий. Не розпитав, де, за яких обставин зазнав чоловік такого лиха. А їхати в село нині, дізнаватися в сусідів чи у родичів Мельничукових мені вже не випадає, третій рік поспіль не покидаю оселі. Болячки не пускають. Оце сиджу за комп’ютером, тупо вдивляюся на екран і думаю чомусь, що втратити руки, мабуть, страшніше, ніж, скажімо, ноги.

Ет, знову ти... Ліпше вже зателефонуй комусь із юхимівчан. Скажімо, Толі Трачуку, колись головному телевізійнику області. Зателефонуй, щоби почути у слухавці знайомий голос:

— Що ти, Броніславе, як це я міг не знати Карповича, нашого сільського бібліотекаря! Ми з ним не раз, бувало, чарку пили... Що, не пам’ятаєш, як він ту чарку пив?

І я, звісно ж, пригадав, бо і мені також доводилося з Карповичем... Отак: він виставить назовні куку, ти ставиш на ту куку склянку чи келішок з горілкою, а далі вже — справа техніки для досвідченого, завжди веселого дядька: підніс передпліччя до губ — і склянка порожня. Ти одразу ж наколюєш на виделку квашеного огірка чи помідора... А Карпович, мов якесь слухняне дитя, бере той огірок в зуби, жує і, доживавши, каже, що йому ще подати із закуски.

Коли я нагадав Толі Трачуку що давно трапезу, він засміявся і промовив:

— Я колись не вилазив з тої бібліотеки. Коли не прийду, бачу: наш Карпович сидить біля вікна, читає. Він, пригадую, военні мемуари любив. Ну там Жукова, чи Тимошенка, чи якогось зарубіжного воєначальника. Про що не спитай з історії воєн, у нього на все є відповідь. Ти мав би не менше знати, ніж я. Все-таки, що не кажи, ви ж, певною мірою, родичі...

Я народився в Сергіївці, Карпович у Юхимівцях. Отож я брав книжки в бібліотеці сергіївській, з рук Івана Богуцького, завідувача місцевого клубу і книгозбірні. А ще Богуцький чудово малював, у мене в квартирі висять його картини, написані олійними фарбами. Колись мені доводилося виступати в газеті з розповідями про Богуцького (Івана

Матроса — так його переважно називали в селі, коли він повернувся зі служби на Тихоокеанському флоті). Але зараз мова про юхимовецького Карповича, також Івана. Щодо наших родинних зв’язків, то Трачук мав на увазі те, що дружиною його була якась далека наша родичка — Ганя Ціхоцька, вчителька молодших класів, колись я згадував і що тихеньку тендітну жіночку в одній зі своїх книжок.

Коли “дах поїде”

Вона й справді примхлива, пам’ять. Іноді викидає такий фортель, учасником якого ти й не був. Не міг бути. Читачі згодуються: мова, либонь, піде про якусь книжну подію. Так, так. Але “книжна” — не означає вигадана. Подія цілком реальна. Про одного збанкрутілого комерсанта. У нього внаслідок власного фінансового краху, як ото мовиться у народі, поїхав дах. Досі був цілком нормальний чоловік, а то раптом проголосив себе... імператором Сполучених Штатів!

“За вимогою більшості громадян Сполучених Штатів я, Джошуа Нортон, проголошую себе імператором Сполучених Штатів”. Таку заяву написав новоспечений володар Америки 17 вересня 1859 року, зійшовши на монарший престол. Інавгурація минула непомітно — без торжеств, без військового параду, — просто заяву було розіслано в газети, які навіть не збиралися друкувати цей доленосний документ Його Величності. Адже верховною владою Нортон володів лише у власній уяві, а замість штату придворних мав лише двох собак. І все ж протягом свого 20-річного “губернаторства” він став популярною особою у Сан-Франциско.

Усе, об чім пишу, діялося в позаминулому столітті. Саме про цей сумнозвісно-веселий період оповідається в одній цікавій книжці, авторам якої не можна не довіряти.

Отже, Джошуа Нортон з’являється в Америці вже після перебування в Південній Африці, де йому вдалося заробити трохи грошей (40 тисяч доларів не так уже й мало на той час). І він надував перебрисати в Сан-Франциско. Спершу торгував нерухомістю, успішно накопичував доларовий капітал, одружився. Дружина народила йому трійку дітей, а ще він завіз собі двох собак — Лазаруса та Брумера, ті собаки супроводжували господаря в його походах своєю “імперією”. Він перевіряв стан тротуарів і суспільних установ, уважно вислуховував скарги та претензії підданих, виголошував філософські промови. Іноді купував якісь дрібнички або обідав у гарному ресторані, хоч його фінансове становище було на той час катастрофічне, і він ніколи вже не міг оплачувати своїх боргів доларами. Однак його охоче обслуговували. Багато лавок і ресторанів приймали його самодіяльну валюту й виставляли її у власних вітринах на щитах з написами “На службі Його Імператорської Величності імператора США Нортон Першого”. Видно, подібна реклама суттєво збільшувала прибутки установи. Недаремно ж при офіційному переписі населення Джошуа Нортон у графі “Професія” писав: “Імператор”.

Закінчення на стор. 8

Закінчення. Початок на стор. 7

Про укази та розпорядження Його Величності можна писати й писати. Про те, приміром, як він втрапив у в'язницю, що викликало справжнє обурення місцевої громадськості, як невдовзі після цього прикрого випадку у тюрму до Нортон прийшли місцевий суддя і начальник поліції, вибачилися й звільнили несправедливо засудженого. Відтоді всі поліцейські вітали Нортон відповідно до титулу, ставши по команді "струнко".

Це щодо надуманого російськими борзописцями наклепу, що, мовляв, американці тупі й не розуміють гумору. Розуміють, та ще й як! І бувають сентиментальні. Бо у день, коли Нортон помер, газета "Сан-Франциско Кроникл" надрукувала на першій шпальті повідомлення про цю печальну подію, глибоке співчуття родині покійного та усім, хто знав імператора. А Його Величність залишив після себе 10 доларів, акції збанкрутілої золотої копальні, колекцію прогулянкових тростин і лист королеві Вікторії з пропозицією руки і серця (!). У день похорону (знайшлися у місті заможні громадяни, які фінансували покійному достойне поховання) понад десять тисяч людей супроводжували покійного на цвинтар. Наступного дня газети написали, що світ став би набагато крашій, якби всі правителі були такими чесними й гуманними, як Джошуа Нортон.

Яким, живий семафор

Давно вже здавалося мені, що усі ті, в кого з тої чи тої причини "поїхав дах", мають щось спільне у своїй поведінці, незалежно від місцезнаходження отого схиленого. Чи це Україна, чи Америка, чи Австралія — є щось однакове для цієї категорії громадян.

Хочу тут розповісти про одного дядька з Дунаєвського району (де Дунаївці, а де американське Сан-Франциско, але ті мої персоналі не мов рідні брати, незважаючи на різні епохи та різні континенти, в яких вони жили!). Отой дунаєвський дядько вже давно помер, років тому двадцять чи тридцять. Я ще встиг написати про нього розділ для повісті "Кинджал милосердя". Село, де той персонаж народився, є насправді, проте прізвище його вигадане, читачі зрозуміють чому саме. Мій рідний брат одружився на дівчині з того села, і тепер, коли брат, на превеликий мій жаль, кілька місяців тому помер, нема до кого звернутися, щоби розпитати про долю дітей та онуків мого героя. Отже, з етичних міркувань автор вирішив наректи дядька Якимом. Та ще придумати йому кличку — Чубатий Цезар. Хоч нічого патриціанського, нічого величавого, виняткового чи державного якогось розуму, бо... Звідки б мало узятися все те у звичайнісінького дядька, пастуха сільською!

Пам'ятаю, як колись ми сиділи з ним на лавчині під хатою, і Яким оповідав мені про своє життя. Говорив, налягаючи на звук "р", від чого у нього звучало зовсім інше: замість "р" неодмінно виходило "г". Друга, вже суто зовнішня ознака, що вирізняла дядька Якіма із середовища, в якому жив, — одяг. У свята чи вихідні він ніколи не ходив у цивільному. Він просто-таки обожнював військову одяг. Чи вигадану ним уніформу: взимку носив довгополю шинель, обперезану португезею, або офіцерський

Склянка зельтерської води з вишневим сиропом

бушлат, військову сукняну шапку з вишніми цигейковим хутром, захисного кольору галіфе і навіть чорні лискучі краги, що щільно облягали його криві, достоту кавалерійські ноги (хоч ні в кавалерії, ні взагалі у війську Цезар ніколи не служив) й тому виглядав особливо кумедно й неадекватно. Влітку ж одягав гімнастерку, "стоячого" кашкета з кокардою та пластмасовим козирком, сині бриджі та, хоч би яка спека була, — ті ж такі краги й ретельно наваксовані черевики... Де і яким чином добувалося все те спорядження, ніхто не цікавився, усі звикли до сільського дивака, на чийі грудях виблискували сузір'я найрізноманітніших значків, назви котрих засвідчували, що дядько водночас і відмінник військово-повітряних сил, і парашутист, і випускник університету, й спортсмен-розрядник, і навіть донор. Мабуть, увесь цей обладунок додавав дядькові впевненості й незалежності в однобарвних його буднях, у способі життя звичайнісінького пастуха, якому, однак, вельми подобалося розпоряджатися, поведітати, радити — чи то на сільській толоці, коли, приміром крокви на стіні висаджують, чи на розвантажених вагонах в пристанційному тупику, чи коли монтери дроти натягують між телефонними стовпами. На весіллі без будь-якої на те потреби він диригував духовим оркестром, механізаторам у полі вказував, на яку глибину орати, жінкам на фермі — коли краще доїти й годувати корів. Одне слово, використовував щонайменшу можливість, аби продемонструвати свою обізнаність у всьому та неабиякі організаторські здібності. Й зовсім не вентила дядька та обставина, що всі, ким він будімо керував, спокійнісінько робили свою справу, ніяк не реагуючи на його метушню та невичерпний адміністраторський ентузіазм — у кращому випадку для годиться (щоб не ображався чоловік!) кивали мовчки: гаразд, мовляв, зробимо все, як велиш.

— Нема вже нашого Жука, — прогугнявив по довгій мовчанці Цезар. — Здох. Я чегеду пас у Чогтовій долині тогіншої осені. Зганку туман, памогозь, як ото восени. Дивлюся, темніє щось біля кринички. Підступаю ближче... "Ти чого тут вилежуєшся?" А він і вухом не веде, тільки хгипить. І така вже печаль в тих очах собачих. Я присів навпочіпки, поглядати його намігився, а пес кливаки жовті вискалив, загачав: не гуш!.. Дивні вони, пси. Вдома не вмигають. Воліють без свідків, тозна-де в нетрях, у полях. Так і тут було. Поховав я його. В богонні гіллею засипав...

— Щось ви, дядьку, все про собак та про собак, — дорікнув я. — Розказали б ліпше, де ви амуніцію добуваєте. От хоч би неповторні оці халяви.

— Халяви? — вражено стрепенувся дядько, випроставши перед собою ноги й оглядаючи їх то з одного, то з другого боку. — Це, по-твоему, халяви? — Він подивився на мене з неприхованим сумом і навіть співчуттям.

— А по-вашому — підошви? — наївно спитав я, тамуючи сміх.

— Не халяви і не підошви, — терпляче пояснив Цезар. — Кгаги! Їм уже далеко до півотні літ, а які, скажи-но мені, халяви так

ото довго носилися б — хгомові?.. юхтові?.. чи, може, кигзові? Отож-бо. Вічна геміянка. Австгійська. Чегевики зносив, а кгаги цілісінькі. Дгугу, тгегю, дссятю пару стоптав — кгагам хоч би що... А як вони мені дісталися? О, бодай не згадувати.

Я, звичайно, знав, що у лиху воєнну пору, коли Якимові було лише тринадцять, його забрали на роботу в Німеччину, якийсь там бауер узав малого до себе "на латифундію". Ото і все, що досі мені було відомо. І ось дядько почав оповідати, як йому там, у чужій стороні, жилося. Не з медом, ясна річ. Трудився від зорі до зорі — у полі, корівнику, свинарнику. А ще величезного дога мусив прогулювати шоранку, у двоверховому особняку підлогу щосуботи мив ("як небо та підлога, голубим фабована"), з грубки попіл вигортов — кінця-краю не було тій роботі. А тільки-но присів спочити — хазяїн тут як тут. Мігла в руках, граблі чи вуздечка — так і норовить огріти по плечах чи по голові.

— Лихий був хазяїн, ой же ж лихий. Несу якось в цебегці свиня. Спіткнувся, впав, ідло те на стежку, жужелицею всипану, полилося. Вхопив він ту цебегку та й по голові мене, проклятий. Водю по тому відливав. І за що було памогоки дитині відбивати? За якісь там помий з душпайками! Ото відтоді я й став якийсь не такий. А був же відмінником до п'ятого класу. Та коли б не Гегманія, хіба б я нині коло чегеди ходив? Я б, може, дівізію командував. Чи на капельмейстега вивчився. А так... Тільки й того, що кгаги додому пгивіз. Коло станції наші склад розбомбили, то я їх там і підібав. Слава Богу, що живий лишився.

— А бауер той — живий?

— Не знаю. Втк я від него, наші ж підходили. В якійсь кочегатці ховався дві сутки. В підвалі, звідки вагонетками золу вивозять.

— О, я б не подарував хазяїну тої цеберки — до лоба його мідного потрощик би!

— Так-так... Стілько літ минуло, а досі голова болить. Щоночі, від одинадцятої до третьої. По-німецькому, тютілька в тютільку.

Темна вода во облацех — здається, так мовили в старовину. А тепер кажуть: у чужій душі — мов серед ночі.

Ні сіло ні впало згадав я в цю мить пригоду, що сталася кілька років тому з Якимом у райцентрі, за десять кілометрів од села. Розповідав про цю пригоду дід Гордій, земляк Ніни, дружини брата мого.

Чого туди дядько понесло — темна вода... Хоч би там як, але при повнім параді — в шинелі з португезею, кашкеті з кокардою і, звичайно ж, у крагах — прибув Яким у містечко. А на роздоріжжі райцентрівському затор, у який бік не глянь — машини, машини. Непорядок, одне слово. А неладу дядько не терпів. Тож роззирнувся, миттю оцінив ситуацію і зараз же за діло взявся.

Найперше скомандував тракторця і підводу до узбіччя скерувати. Потім став на перехресті, виструнчився й нумо рух регулювати. Наче усеньке життя тільки тим і займався, що на роздоріжжях напрям транспорту вказував. То вліво

руку викине (туди їдь!), то вправо (туди!), то чітко й браво повернеться у протилежний бік — вперед, вперед не дрімай! Може, тому водієві не вперед, а ліворуч або праворуч треба — дядькові байдуже, та й шофери не сміють перечити, бо хто ж його зна, що то за чин посеред шляху з'явився. Їдь, куди велено. Й потім, либонь, гаку давши околичними шляхами, знову ж таки на трасу вирулюють або вертаються до того ж таки роздоріжжя, щоб у потрібному напрямку поїхати. А Яким тим часом командує, то опускає руку, то підносить хвацько перед собою, мов семафор — крило сигнальне. Уже і тромб той автомобільний розсмоктався, уже й дід Гордій, з ним Яким приїхав приїхав автобусом, нетерпляче гугає дядька — де там, Яким саме в раж увиходить!.. Тут якийсь "Москвич" на шаленій швидкості промчався, ледь з ніг не збив дядька. Він йому показує — туди, прямо їдь! А "Москвич" розвертається круто, аж гальма вищать, і — праворуч, із асфальту на сошу, тільки димок за ним закурився...

"За якусь хвилину, — розказував по тій пригоді балакучий дід Гордій, — машина міліцейська на всіх парах шурує, звідти ж, звідки "Москвич" їхав. Зойкає безупинно, лампочкою синьою бликає. Здогнала, видно, міліція того лихача. Але ж Яким об тім не знає — викинув руку вперед: туди давай, прямо! Вони помчали... Тут би गरे-регулювальнику саме й дати тягу, так ні ж, стовбичить, очмана, й далі на перехресті. Ну, вертається та машина міліцейська, виходить капітан. Козирнув. "То куди, — питає дядька, — "Москвич" зелений перед нами поїхав?" — "Туди, — показує Яким. — Я командую — пгямо шугуй, а він?.. Капітан пильно оглядає дядька — спершу від кокарди до краг, потім од краг до кокарди, делікатно бере під лікоть. "Ходімо, — каже, — в машину, там розкажете. А той відчайдух далеко не втече, ми номер записали і по рації передали". Я спробував було вступитися за попутника свого, та де там, і бровою не веде капітан. Та і Яким, бачу, анітрохи не впирається... Словом, забрали його. А що далі було, то вже самого Якіма питайте".

Хлопчик і корова край дороги

Цей спогад не дуже давній. З того часу, коли я ще мав щасливу здатність мандрувати у просторі, під сонцем чи дощем. Коли досхочу наблукавшись сергіївсько-наркевицькими полями діставався автобусної зупинки, присідав на лавочку під дашком.

Була саме та пора, яку я чи не найбільше любив. Коли пихкає парюю цукровий завод, коли над прижовклими деревами над шиферними дахами витає дух патоки, а шлях під машинними протекторами аж синіє від жомових крапель. Споглядаю осінню мряку над горобинами, яблунями, вишнями та придорожними тополями. Леле, думаю собі, та я ж садив оті тополі, були вони тоді мені по шию, а вже верхівки — ген під хмарами, і стовбури — не обхопити руками. Що ж воно діється на білім світі? Не може цього бути, я ж ще ніби не дуже старий! І

коли прихурчить напівпорожній автобус, примощуся біля вікна й, зітхнувши, скажу подумки: "Зоставайся здорова, Сергіївко, до побачення, Наркевичі, українські та космополітичні!" Бо ж Наркевичі на зорі свого існування й справді були інтернаціоналом, вавилонським осереддям діалектів і мов, соціальним "тиглем", у якому виплавлявся свій характер, свій людський тип... А коли вже парубки зачинали чубитися на вечірніх танцувальках, то зовсім не того, що хтось, бачте, білорус, а тому лише, що дівка була гарна, тяжко гарна... Ну така вже гарна, що...

А Сергіївка? Також космополітична?

І пригадаються мені дядько Роман і дядько Филімон. Такі вже хитромудрі дотепники, хоч нові "Вечори на хуторі" з них пишши. Ось приміром, третій дядько, Ядамко, надумав пасічництвом зайнятися, як ото гоголівський Рудий Панько. Та щось не щастило йому в цій делікатній справі. То вимруть бджоли в одному вулику, то вивтікають із другого й третього, то ще якась біда. А дядьки, Роман та Филімон, усі ці невдачі на вус мотають, у чоловічій гурті блискуче добріхують кожен Ядамків промах. Цілий тобї епос бджолиний. А одного разу взяли дядько Роман та дядько Филімон лопати на плечі, йдуть поволеньки селом. Біля клубу — ціла юрба: старі й молоді, бо ж кіно привезли. "Куди це у неділеньку святу з городниками?" Дядьки й відказують: "Як то куди? На цвинтар... Ви хіба не чули? Уже й по духову музику послали, попа з Бубнівки привезли..." "Що таке? — не збагне ніяк сільський народ. — Хто ж це упокоївся?" І дядьки зажурено відказують: "Про це вже й у Проскуріві знають, а ви... Та ж матка в Ядамковім вулику вмерла! От і йдемо на цвинтар яму копати..." Та ще й розкажуть дядьки, яка то гриза з тими пчололами Ядамковими, всі коноплі, всю чумизу в колгоспі столочили, витовкли, тепер ось після похорону судитимуть бідного Ядамка...

Чим тобї не класика, подумалося мені. Ніякий тобї Остап Вишня такого не сочинив би.

А невтомний автобус тим часом хурчить, оддаляється від сергіївсько-наркевицьких володін, розстеляє на віконному екрані все нові й нові панорами.

Ожеред жовтіє на пагорбі. Лознячок зеленіє упереміш із лепехою та осокою. Гайвороння на ріллі.

А онде, попереду, хлопчик пасе корову край дороги. Гм... Тримає в одній руці заслизаний вологий мотузок, а другою... а другою махає нам, пасажирам.

І щось у цю мить здригається мені у грудях, прокочується пекучою хвилею по заколисаному іздою тілу: мені раптом здається, що то я, дванадцятилітній хлопчина, стою оце у зеленій батьківій куфайчині на мокрій придорожній траві. Хлопчик махає вслід автобусу рукою, мовби зичить доброї дороги всім, хто дивиться на нього, а мені здається, що помахи хлоп'ячої руки — лише для мене одного. Адже хлопчик — це я вчорашній, такий, як на повоєнній фотографії. І я, теперішній сивий суб'єкт, стираю сиву ж хмаринку на задиханій шибі, щоби продовжити побачення з самим собою — мимовільна й печальна спроба реставрації вчорашнього дня.

Броніслав ГРИЩУК

Галина КОЛОМИС,
член ради міського товариства
“Просвіта” ім. Т. Шевченка

*Народитися Людиною —
то велике диво,
залишитися Людиною —
то велика праця!*

Актуальність та мету заходу глибоко обґрунтував **Іван Ветров**, координатор та ведучий круглого столу, голова Рівненського ОО ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Зокрема акцентував на проблемах у сфері формування духовних цінностей українців (національної державності, християнської віри, рідної мови), на проблемах захисту суспільної моралі: через нестабільний економічний стан розпадаються сім’ї, українці вимушені поводитися по світу, шукаючи статки на утримання своїх родин; порушив питання прихованого й відкритого пропагування насильства, цькування, спокуси до вживання алкоголю, наркотиків. Спостерігається зміна

Світлана Богатирчук-Кривко

гуманістичної і духовної цілеспрямованості значної частини населення, зокрема молоді. Колишні моральні, духовні цінності замінюються цінностями матеріального комфорту та споживацтва. Саме ці аспекти викликали занепокоєння майбутнім держави та спонукали до обговорення та віднайдення шляхів протидії негативним проявам у суспільстві та взаємодії щодо прийняття спільних рішень у сфері духовного становлення нації. Важливо, щоб проведення заходів на цю тему якнайшвидше набуло загальнонаціонального характеру.

Підтримали громадську ініціативу та долучилися до заходу представники органів місцевої влади: **Світлана Богатирчук-Кривко**, заступник голови Рівненської ОДА, **Володимир Хомко**, міський голова Рівного. Вони зауважили на важливості формування духовного інформаційного простору засобами масової інформації, які, на жаль, сьогодні у більшості пріоритетними вважають негативні сенсаційні новини.

Віктор Мошинський, ректор Національного університету водного господарства та природокористування, наголосив на трьох важливих постулатах у становленні духовності в суспільстві: вірі, патріотизмі та єдності.

“Діалог про християнські цінності — це найважливіша форма свідчення про віру перед лицем сучасного суспільства, яке відмовляється від своїх релігійних коренів”, — так обґрунтував важливість проведення заходу **архієпископ Рівненський і Острозький Іларіон**. У своїй промові про християнські цінності в епоху глобалізації, коли у світі секуляризм оголосив війну релігійному світогляду як такому, найважли-

Рівняни про духовні цінності

Які шанси має виховання на основах християнської духовності та моралі в умовах глобалізації, інформаційної революції та шаленого ритму сучасного життя? Хто чи що має стати тією рушійною силою, що переконає нинішню молодь до осмислення важливості духовного розвитку в становленні як особистості? Ці та інші не менш важливі питання обговорили під час круглого столу “Духовні цінності: минуле і майбутнє українців”, який організували Рівненська єпархія Православної Церкви України, Рівненське ОО ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, Громадське об’єднання “Інститут української національної ідеї”. З благословення архієпископа Рівненського та Острозького Іларіона захід відбувся в Рівненському Свято-Покровському соборі та розпочався спільною молитвою. До участі в круглому столі долучились просвітяни, духовенство, освітяни, науковці, краєзнавці, мистецтвознавці, письменники, представники влади міста та області, громадських організацій, учнівської та студентської молоді.

Вішим завданням Церкви є допомога людині в її боротьбі з гріхом і пристрастями, що руйнують особистість і спустошують душу. Секулярний же світогляд виходить з того, що поняття гріха взагалі не має права на існування: немає нічого, що було б гріховним само по собі, гідне осуду тільки порушення однією людиною прав і свобод іншої людини. Щодо особистої моральності, то кожна людина вільна визначати ту шкалу моральних цінностей, на яку вона буде орієнтуватися. Православний люд в Україні мільйонами життів заплатив за безбожний радянський експеримент, а тому може і зобов’язаний свідчити перед прихильниками войовничого секуляризму про те, що суспільство, відірване від духовних коренів і віри, не має май-

бутнього.

Про генетичні особливості української духовності та її глибоке коріння розповів присутнім **Олег Гринів**, доктор філософських наук, професор, поет.

Голова громадської організації “Інститут української національної ідеї” **Анатолій Жуковський** окреслив умови духовного зростання нації, обґрунтував найважливіші аспекти в плані свідомого вибору людиною того чи того життєвого шляху, виокремив чинники, які сьогодні найбільше впливають на формування духовного світогляду молоді.

Василь Жуковський, доктор педагогічних наук, професор Національного університету “Острозька академія”, протоієрей, настоятель храму преподобного Федора Острозького, зокрема сказав: “З одного боку, ми чуємо про важливість духовного виховання дошкільнят і школярів, створення умов для морального виховання учнівської молоді, з іншого ж — бачимо масове скорочення в закладах освіти годин “Християнської етики” (при наявності кваліфікованих вчителів, повного методичного забезпе-

чення предмета з 1 до 11 класу!), постійну недостачу коштів на проведення олімпіади “Юні знавці Біблії”... , а ще (особливо!) непокоїть момент, що в Новій українській школі духовне виховання як таке абсолютно не простежується...”

Важливі моменти щодо історичних умов формування духовності українського народу, національної ідентичності православ’я, становлення православ’я Волині у своїх промовах висвітлювали **Віктор Брухуненко**, доктор історичних наук, професор, завідувач відділу актової археографії Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського; **Петро Кралюк**, письменник, публіцист, доктор філософських наук, професор Національного університету “Острозька академія”; **Володимир Борщевич**, доктор історичних наук, голова Рівненської ГО “Меморіал”, викладач РДС.

Тетяна Шамсутдинова-Лебедюк, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету, наголосила на важливості церковних храмів як осередків життя громад, створення духовних осередків у закладах вищої освіти та важливості формування в студентській молоді духовного стрижня, який допоможе у протистоянні негативним проявам у суспільстві.

Про формування в українців уміння робити життєво важливий вибір на користь добра та духовності розповів **отець Сергій Лучанін**, секретар Рівненської єпархії Православної церкви України, протоієрей, магістр богослав’я, кандидат історичних наук. Він визначив духовний маркер круглого столу: уміння працювати разом: батьки—школа—ВНЗ—громада; дбати про духовне зростання та формування духовних цінностей особистості, розбудити приспане добро й розвивати його. Завдання ж пасторства — вказувати людям шляхи примирення з Богом, допомогти кожному з нас стати “світлом для світу”.

Про сучасні виклики хрис-

тианству та засторогу щодо постійної підміни понять і цінностей у сучасному світі міркував у своїй промові **Іван Кундеренко**, викладач Рівненської духовної семінарії Української церкви Християн Віри Євангельської, який зауважив на суперечності щодо основ духовного християнського виховання та представлення певних наукових гіпотез під час вивчення у закладах освіти історії та біології. Такі суперечності, на його думку, не зможуть повною мірою забезпечити повноцінний духовний розвиток молодої людини, а відтак є однією з причин нової форми атеїстичних поглядів, що побутує серед сучасної молоді. Пан Олександр відповів на запитання, яке прозвучало від студента НУВГПУ **Артура Гала-**

бурди, який поцікавився, чому сьогодні, коли немає заборон і протистоянь щодо вибору певного релігійного християнського шляху, багато молодих людей обирає атеїзм.

З конкретними пропозиціями-кроками, які допоможуть стати Україні духовною країною, звернулася до присутніх **Катерина Сичик**, голова ГО “Рівненське міське об’єднання товариства “Просвіта”. Вона нагадала про реалізований просвітнями міста Рівного проєкт “Дорога до храму” (тематичні екскурсії для школярів у храми міста). Пізніше уже діти привели до храмів своїх батьків. Отож перша пропозиція — провести подібні заходи в області. Обов’язково започаткувати при храмах консультації для батьків. Згадала про можливість відкриття при церквах закладів освіти (відповідно до “Закону про освіту”). Наголосила на важливості підготовки звернення до міністра освіти Лілії Гриневич щодо введення предмета “Християнська етика” в інваріантну складову навчального плану закладів загальної середньої освіти. Підтримала ініціативу щодо висвітлення духовних тем у ЗМІ.

До виступів активно долучились **Володимир Тимків**, викладач Рівненської духовної семінарії, який продемонстрував, як за допомогою Божого Слова можна вплинути на формування духовного світогляду молодих людей: “Жити — це дар діяти... Чесноти — це ліки, які витікають з Раю і втікають в душу... Саме богослів’я із раба робить сина”, — ці та інші цитати з філософських праць Г. Сковороди, Біблійні вислови, які мотивують до духовного самовдосконалення та пізнання себе самого стали основою виступу-звернення отця. **Ольга Ладюк**, заступник начальника управління освіти і науки Рівненської ОДА, нагадала про важливість реалізації Обласної програми національно-патріотичного виховання учнівської молоді на 2008—2020 роки, зокрема у співпраці з батьківською громадськістю. **Свєнція Гладунова**, член ради міської організації “Просвіта”, наголосила на взаємозв’язках між духовним вихованням молоді та боротьбою за чистоту й розвиток рідної мови. Особистими спостереженнями з власного досвіду роботи поділилась **Вікторія Лахман**, учитель християнської етики Мізоцького НВК. До обговорення долучились представники медичних закладів міста, які вважають актуальним проведення духовних консультацій для хворих та лі-

карів з метою підсилення ефективності лікування.

Питання щодо шляхів введення “Християнської етики” в коло обов’язкових шкільних предметів викликало справжню дискусію, до якої активно долучились керівники закладів загальної середньої та дошкільної освіти міста, учителі, методисти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та згадані вище промовці.

Колись один зі святих отців християнської церкви зауважив: “Лихі мають відвагу тому, що добрі бояться. Будьте відважні, і побачите, що лихі опустять крила”. У ході спільної роботи присутні переконались у важливості бути відважними в ухваленні рішень на користь справедливості, любові та процвітання держави, у важливості “озброїти” добро духовною стійкістю та моральним імунітетом у протидії злу та байдужості.

Укладення спільної резолюції з конкретними рішеннями та рекомендаціями (яку учасники заходу схвалили одностайно) стало завершальним акордом круглого столу та мотивацією до подальших активних дій у сфері духовно-морального розвитку українства.

Петро АНТОНЕНКО

Архіви й історичну пам'ять — знову під замок?

Новації щодо користування архівами, введені Міністерством юстиції торік влітку, не просто здивували, а обурили істориків, дослідників, всіх громадян, які використовують наші архіви. Здавалося б, після такого обурення, численних заяв і листів протесту Мін'юст визнає свою помилку і скасує чи бодай підправить ту недолугу інструкцію. Але, виявляється, голос громадськості нічого не значить для наших чиновників. Усе й досі на місці. Тому доводиться повертатися до цієї теми.

вила. І деякі з цих нововведень дивують. Наприклад, було заборонено копіювати документи “із згасаючим чи слабоконтрастним текстом, документи, виконані аквареллю, гуашшю, олівцем, вугіллям, залізоголовим чорнилом тощо”. Цим самим закрили для копіювання величезний масив документів, адже той, хто працював в архівах, знає, скільки документів зроблено саме таким чином. Скажімо, ті ж залізоголові чорнила використовували і у ХХ столітті.

Є ще дивніші положення: наказом Міністерства юстиції заборонено копіювати документи розміром, більшим за формат А4.

Так-от, формат А4 було вперше представлено в Німеччині лише 1922 року. До того узвичаєним у документації був більший формат паперів. Ось, до прикладу, метричні церковні книги. А до революції саме церква обліковувала шивільний стан населення, саме в цих книгах офіційно записували про народження, одруження, смерть громадян. І витяг з цієї книги слугував тим, чим зараз є метрики. І ці книги нині дуже популярні у відвідувачів архівів. Яке ж підґрунтя цієї безглуздої заборони?

Словом, не випадково новація Мін'юсту викликала хвилю обурення. Зокрема рішучий протест у своїй заяві висловила така поважна державна установа, як Український інститут національної пам'яті.

Почалася широка громадська кампанія проти наступу на вільний доступ до архівів. Десятки наукових інституцій, громадських об'єднань, сотні істориків, дослідників України і зарубіжжя підписали Звернення до Верховної Ради, Кабміну та Міністерства юстиції з вимогою скасувати цей наказ і провести консультації з громадськістю щодо вдосконалення нормативної бази в архівній сфері. Тим більше, що ті зміни були ухвалені з порушенням встановленої процедури, без урахування численних пропозицій громадськості. А також було виявлено щонайменше 23 невідповідності нового Наказу чинним законам України, зокрема й згіданому закону 2015 року.

У цьому Зверненні не просто критика. Люди вболівають і за стан нашої архівної справи, який доволі непривабливий. Тому державі слід дієво підтримати архівну справу, зміцнити ресурс наших архівів: людський, фінансовий, технічний. Тим більше, в умовах ро-

сійської агресії, адже одним з її елементів є якраз перекручування Росією історичної правди. Відтак, стан і відкритість архівів — питання національної безпеки України.

У Зверненні також ідеться про таке: “Однак новітня історія українських архівів, а надто пожежа в Кам'янець-Подільському міському архіві, крадіжки в Центральному державному історичному архіві України, втрата державних архівів Донецької, Луганської областей та в АР Крим є переколивим свідченням ризиків і загроз, що постають перед архівами.

Суспільство не обізнане з катастрофічним станом державних

архівів, приміщення яких перебувають в аварійному стані (Державний архів Одеської області).

Будівництво нових приміщень відбувається надто повільно або перейшло в стадію довгобуду, як-от архівосховище Державного архіву Київської області. А Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України взагалі перебуває на межі переміщення у непристосовані та промислові підприємства”.

І далі громадськість пропонує конкретні заходи в цій царині. Серед тих, хто підписав Звернення, громадські об'єднання “Історична правда”, “Інститут масової інформації”, “Детектор Медіа”, “Центр демократії та верховенства права”, “Центр досліджень визвольного руху”, “Інтерьюз-Україна”, “Український інститут з прав людини”, “Вікімедіа Україна”, генеральний директор Національного музею-меморіалу жертв окупаційних режимів “Тюрма на Лонцького” (Львів) Руслан Забілий, генеральний директор Національного історико-меморіального заповідника “Биківнянські могили” Богдан Біляшівський, історик, журналіст, экс-заступник директора Галузевого державного архіву Служби безпеки України Володимир Бірчак, керівник архіву Української інформаційної служби в Лондоні Геннадій Іванушенко, професор славістики Канзаського університету (США), віце-президент і науковий секретар Наукового товариства ім. Шевченка в Америці Віталій Чернецький, а також Тарас Шамайда — рух “Простір свободи”; Ксеня Кебузинська — Бібліотека Торонтського університету (Канада). А ще — сотні дослідників, яким небайдужа наша історична пам'ять.

А поки що у відповідь — глуха чиновницька стіна...

Дімаров у Лубнах...

Бувальщина

Класика новітньої української літератури Анатолія Дімарова знають, мабуть, усі українці — і не лише. І все завдяки популярності його творів. Зокрема й таких, як “Містечкові історії”, “Міські історії”, “Сільські історії”, що складають понад 1600 сторінок тексту.

У пам'яті ще той час, коли цими книгами захоплювалися всі, у бібліотеках були черги на них. З роками отой читацький бум дещо спав, але й досі лави пошанувачів пера Дімарова вражають.

Мабуть, самому Богу було не байдуже, аби одна з дімаровських історій трапилася саме в Лубнах. За життя автору так і не вдалося її видати, хоча, спілкуючись із журналістами, Дімаров охоче згадував пригоду на Посуллі. Отож є всі підстави повідати, що ж сталося з Дімаровим у Лубнах.

Петро ПІДТОПТАНИЙ,
член НСЖУ, Лубенський медіа-клуб

...Було це за часів обкомів та райкомів, саме тоді, коли першим секретарем обкому на Полтавщині був товариш Мужичський, а в Лубнах секретарював товариш Опацький. Донька Мужичького Оля, скромна й порядна дівчина, працювала в одному зі столичних видавництв. Була там на доброму рахунку як одна з краших у колективі. Якось Оля звернулася до Дімарова, керівника видавництва, з проханням відпустити її додому до хворої мами. Дімаров, людина чуйна й добра, не заперечував і принагідно попросив Олю, аби та передала батькові його прохання: допустити в обкомівський заповідник. Саме мав відкритися сезон полювання. Звісно ж, таке “дріб'язкове” прохання задовольнили й Дімарова запросили саме туди, куди той хотів. На той час простому сіромасі потрапити до обкомівського заповідника годі було й мріяти.

І ось найближчими вихідними Дімаров з друзями, осідлавши престижну тоді “Волгу”, гайнули до Лубен. За кермом відомий уже письменник, він же власник “Волги”, Юрій Мушкетик, поруч Анатолія Дімаров, а позаду військовий журналіст, полковник (був у формі) Юрій Юречко.

Лубни завжди відзначалися гостинністю, вмінням приймати гостей. А тут така іменита трійка! Отож їх чекала не якась там Забурбелівка, а славне історичне місто, що свого часу було столицею Вишнівеччини. Лубни мало не стали й обласним центром, але битва під Полтавою зі шведами переважила на бік останньої.

Керівництво району свою гостинність та повагу до столичних гостей вирішило продемонструвати вже на в'їзді до міста. Цим підкреслювалося, що зустрічати будуть по вищому розряду, як VIP-персон.

А гості з Києва, під'їжджаючи до Лубен, вирішили для “приколу” пожартувати. Неперевершеним майстром розиграшів був Мушкетик, який запропонував ролі: він — водій, Дімаров — міністр, а Юречко — помічник міністра.

— Якщо вони побачать, — сказав Мушкетик, — що у міністра помічник аж полковник, то в

них і щелепи повідпадають...

А ось і Лубни. Перший секретар, як і годиться, тепло привітався з “міністром”, подав руку “помічнику”, а “шоферюзі” ледь кивнув головою. Мовляв, “каждый сверчок знай свой шесток”... Потім заїхали в райком, де до кабінету першого запросили гостей, окрім “водія”. Довго довелося вислуховувати прибульцям про успіхи району, його здобутки... А далі пропонувалося застілля, від якого кияни ледве відбилися.

Нарешті, взяли курс на заповідник коло Сули. А там диких качок — сила-силенна. Схопилися за румилиці, та де там! Чийсь дужі та вмілі руки підхопили гостей і до хати — святкувати приїзд. Там усе давно уже шкварчало та парувало...

Пізніше, 1 березня 2000 року, Дімаров про це скаже так: “Такого застілля ні до того, ні після того я не бачив. А пляшок! І не чарочки, що їх пригубляє інтелігенція, — гранчасті шкалики. Доберешся до дна — джмеліки гудуть. Ну, прощай, полювання, — подумалося...”

Рано-вранці, ще й зоря не проклюнулася, а наді мною схилився єгер. В одній руці повний шкалик (стакан), а у другій — миска з огірочками...

— Прополосніть осьо душу, — каже.

Швиденько закусюю й гайда на полювання.

А полювання пройшло так, що позаздрили б і перші особи держави. Та інакше не могло б і бути, бо керував процесом не простачок, а перший заступник голови облвиконкому — дядько битий і мудрий...

Якщо шановний читач візьме до рук “Сільські історії” Анатолія Дімарова, то хай обов'язково зверне увагу на те, що розпочинається книга із заспіву (вступу). Про історію його появи автор зазначає: “Той райський куточок, у який нам довелося втратити, надихнув мене на заспів до “Сільських історій”.

Перечитуючи той заспів, я натрапив ось на які слова про нашу Лубенщину: “Є, повторюю, отакі на Полтавщині куточки, що розкидані зрідка зеленими перлинами по безкрайніх степах, та немає місця чарівнішого, аніж захід Полтавщини... її Придніпров'я, де протікає, хоча й не широка, але повноводна й глибока Сула...”

Олексій ПЕТРУНІН,
науковий співробітник Володимир-Волинського історичного музею;
Олена ЧЕРЕНЮК,
провідна наукова співробітниця,
зав. фондами Володимир-Волинського історичного музею

Володимир-Волинський часів I Світової війни (1915—1918) у фотоматеріалах та документах заслуженої вчительки УРСР Теодори Ліщинської

Перша Світова війна (1914—1918) — драматичний, складний, але водночас малодосліджений період в історії нашого краю. Особливим явищем у контексті військових подій є культурно-громадська діяльність легіону Українських Січових Стрільців на Волині.

Особливо важливими є матеріали, що стосуються діяльності українських шкільних учителів, які працювали у Володимирі-Волинському за сприяння УСС. Зокрема, це фотографії, особисті та родинні документи вчительки Теодори Теодорівни Ліщинської (за іншими даними — Лещинської) (1888—1978), яка з групою колег перебувала у Володимирі-Волинському протягом 1916—1918 рр. Цікавим експонатом є вітальний лист від учнів володимир-волинської початкової школи, адресований Т. Ліщинській у березні 1917 року.

Розташований поблизу російсько-австрійського кордону, Володимир-Волинський у перші дні війни став ареною бойових дій. Уже у серпні 1914 року підрозділи австро-угорської армії атакували місто, але зустріли стійкий опір російських військ. У липні 1915 року австро-угорські війська вступили у Володимир-Волинський. Місто і довколишні села вражали руйнацією та запустінням. Російське військове командування перед відступом ухвалило рішення про примусову евакуацію цивільного населення. Російські війська силоміць вивезли у віддалені регіони імперії тисячі українських сімей з Волині та Холмщини, а під час відступу спалювали та руйнували міста і села, знищували усе майно. Людей залякували пропагандою про зверства австрійських та німецьких військ. Квітучий край перетворився на пустелю.

У Володимирі-Волинському розмішувалися військові підрозділи легіону УСС, що склалися переважно з українців-галичан. Радянська історіографія характеризує цей період як “жорстокий окупаційний режим”. Насправді ж, вражені спустошенням міста та околиць, воєки співчутливо ставилися до місцевих мешканців.

У грудні 1915 року володимирську міську управу (магістрат) очолив військовий посадник — українець Гнат Мартинець. Він докладав великих зусиль для відновлення зруйнованої інфраструктури міста, налагодження громадського життя. Оголошення до населення управа видавала українською мовою.

Особливу увагу варто приділити культурно-просвітницькій діяльності легіону УСС і у Володимирі-Волинському і загалом на Волині. Лише протягом 1916 року з ініціативи воєнків у краї було відкрито понад 60 українських початкових шкіл, у яких навчалося близько 3500 дітей (а до 1918 року кількість українських шкіл сягнула 400). Серед учителів було багато військових. Здібним шкільним організатором проявив себе чотар УСС Микола Саєвич.

Українську школу у Володимирі-Волинському, названу іменем Т. Шевченка, відкрили восени 1916 року. Це був одноповерховий будинок на околиці міста, поблизу р. Риловичі (будинок не зберігся, нині це територія гімназії №4). Навчалось в ній близько 300 дітей.

У фондах Володимир-Волинського музею зберігаються матеріали, що яскраво висвітлюють цей непростий період історії міста (1914—1918 рр.) Вони надійшли до музею у 1997 р. зі Львова від п. Холковської Л.М. Зокрема, це 2 альбоми зі світлинами — видами Володимира-Волинського часів I Світової війни (85 фото!), а також близько 50 фотографій, які не увійшли до альбомів.

ня її особистого архіву. Пані Холковська люб’язно надіслала лист, зміст якого ми оприлюднюємо повністю. За цими рядками — нелегка доля інтелігенції Галичини та Волині у бурхливому ХХ столітті.

“Мені шкода, але не маю багато фактів з біографії п. Дори Ліщинської, які могли б зацікавити музей. Народилася вона в 1888 р. у Перемишлі, в сім’ї австрійського урядовця. Батько її — інспектор львівської залізниці. Ця посада, скоріше за все, була значною та високооплачуваною, якщо врахувати, що в 1910-х роках батько п. Дори придбав тоді ще на околиці Львова дві ділянки і побудував дві гарні триповерхові кам’яниці з вигідними і великими помешканнями (нині вул. генерала М. Тарнавського 86, 90).

Згодом ця ділянка Львова перетворилася у фешенебельний район, в радянські часи там мешкали переважно військові, директори заводів, навчальних закладів. Зрозуміло, що будинки у п. Ліщинської були націоналізовані. За п. Дорою залишили помешкання в її ж будинку (№86, перший поверх, чотири кімнати), там вона мешкала з старшою сестрою, також вчителькою, Марією. Обидві ніколи не мали власної сім’ї, п. Марію зв’язували стосунки з Дмитром Вітовським, полковником УГА, але він загинув в авіакатастрофі у 1919 р.

Через якийсь час в квартирі Ліщинських підселили ще дві сім’ї (“уплотніли”), за власниками залишили одну кімнату, гарну, велику, сонячну, з вікнами в сад. Підселені були досить вороже налаштовані до “буржуїв”, це були люди з Росії, малоінтелігентні, примітивні і непривітні. Ліщинським дозволили взяти до се-

Теодора Ліщинська

бе в кімнату дещо з тих трьох інших, вони забрали лише родинні пам’ятки, фотографії, ще що там необхідно. Зрештою, нема про що говорити, через це пройшла вся львівська інтелігенція.

Обидві вчителювали, п. Дора працювала в ЗОШ №44, вела молодші класи. Це був її улюблений вік, кожна дитина в класі, за її словами, була талановита, геніальна, здібна, вартувала, щоб її вчили і над нею працювали. Працювала так до пенсії, а потім ледве виживала, дещо продавала в ті роки з обстановки. Ніколи не нарікала, була великою оптимісткою. Дуже тяжко пережила смерть сестри.

З родини мала тільки племінницю в Польщі, доньку двоюрідної сестри Олени і Євгена Косевича (1876—1914, адвокат, один з засновників австро-української соціал-демократії). Племінниця трохи допомагала п. Дорі, передавала час від часу каву, сигарети, без яких п. Дора з трудом обходилася. Раз-другий і сама побувала в Польщі в гостях у племінниці. Згодом племінниця вдалося виїхати до Канади, а вже звідти, з Канади, п. Дора одержувала реальну матеріальну допомогу аж до смерті.

Учні початкових класів української початкової школи у Володимирі-Волинському (1917)

Померла вона в 1978 р., похована в родинному склепі на Личаківському цвинтарі.

Відносно архіву п. Дори можу повідомити наступне. Ще в часи німецької окупації моя родина винаймала помешкання в будинку Ліщинських (нині вул. генерала М. Тарнавського № 90). Сестри Ліщинські і моя родина підтримували сусідські і майже родинні стосунки до останнього дня життя п. Дори. Щотижня ходили одні до одних “на каву”, “на бриджа”, “на чай”, уродини, іменини, релігійні свята.

В передчутті смерті п. Дора склала список речей, в якому стояли імена сусідів, знайомих, кому що належить собі забрати як пам’ять про неї. Вона не мала статків, але вважала за потрібне таким чином розпорядитися, щоб були ці речі комусь як пам’ять, а комусь як винагорода за догляд. Список цей був у мого вуйка. Після похорону вуйко представив цей список присутнім згідно з волею покійної (це не був офіційний заповіт, завірений нотаріусом, це був складений список власноручно п. Дорою). Знайомим довелось речі ці забирати у великому поспіху, бо кімната мала відійти впродовж трьох днів іншим мешканцям.

І коли наступного дня ми прийшли зробити порядок, то речі вже забрали, кімната була порожня, тільки на підлозі було багато газет, паперів. Ми почали це збирати, розглядати, і здивувалися, коли побачили альбом з знімками, книжки, зачитання і зберігання яких “світив” Сибір.

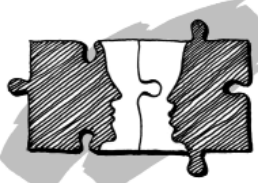
Про те, щоб передати папери в архів, і мови не могло бути, і так вони роками зберігалися в помешканні мого вуйка, а після його смерті я забрала до себе. Дещо передала в архів, дещо в музей І. Франка, зв’язалася тоді і з вашим музеєм, хоч не була впевнена, чи він ще не приватизований.

Оце й усе. Уже відійшло покоління, яке могло шось розказати, а з п. Дорою не я товаришувала, а моя родина, тому я так глибоко не дуже знаю про неї.

Успіхів Вам в вашій праці! З повагою Холковська Л. М.”

2010 р. фонди музею поповнилися новими документами з особистого архіву Т. Т. Ліщинської. Зокрема, це наказ шкільного комітету у Володимирі-Волинському від 20 квітня 1916 р. про призначення Т. Ліщинської вчителькою 4-класної школи; довідка, видана Т. Ліщинській шкільним інспектором Володимирського повіту від 1 вересня 1919 р.; лист-запрошення від шкільного комітету у Володимирі-Волинському до Т. Ліщинської, підписаний Гнатом Мартинцем. Зазначені документи були придбані музеєм у приватних колекціонерів у м. Львові.

Володимир-Волинський історичний музей планує укласти каталог, який може стати основою для окремого видання.

Валентина СТРІЛЬКО,
президент Міжнародного освітнього фонду імені Ярослава Мудрого, кандидат педагогічних наук

Герої не вмирають? До 100-річчя створення Вороньківської козацької сотні

Вороньків — давнє козацьке село. Вільнолюбивий дух тут передавався з покоління в покоління сотні років. Козаки прославляли вороньківську землю ратними подвигами у боротьбі з ворогом під проводом Тараса Трясила, Богдана Хмельницького, Івана Мазепи. Вороньківська козацька сотня, що входила до Переяславського полку, дала Україні славні козацькі роди Івана Берла, Івана Ручка, Івана та Матвія Сулими — сотників, Миколи Афендика, що багато зробили для української освіти та культури, зміцнення величі і сили Козацької держави. Ще й на початку ХХ століття тут діяла велика козацька громада, якою керував сільський козацький староста. Він 1913 року мав відповідну печатку, на якій було викарбувано “Вороньківський Козацький сільський староста”.

Отже, Вороньківська козацька сотня в листопаді 1918 року створювалась не на порожньому ґрунті: тут ледь не в кожній хаті ще жила Україна, а велике бажання мати свою, незалежну від Росії, Українську державу, кликало до боротьби проти новітньої московсько-більшовицької навали.

Це був важкий і героїчний час. Перша окупація України Росією в 1917—1918 роках завершилась поразкою московсько-більшовицьких військ. Але вороньківські козаки, як і багато інших українців, не підтримали політику українського гетьмана Павла Скоропадського, що бачив Україну як автономію в складі Росії.

Вороньківська козацька сотня мала єдине політичне гасло — повна незалежність України, без будь-якого підпорядкування Москві.

Актуальність і необхідність народження такого озброєного військового підрозділу диктувались ще й тим, що війська армії УНР на лівому березі України після виснажливих боїв із 30-тисячною армією більшовиків під проводом В. Антонова-Овсієнка були знекровлені.

Ініціатором та організатором Вороньківської козацької сотні, згідно з історичними документами, став полковник армії УНР, лікар за освітою, житель села Сеньківки Іван Єрофійович Міхно. Він прибув до Воронькова за дорученням Симона Петлюри на початку листопада 1918 року та відразу почав активно діяти. Разом з Вороньківськими козаками, що були віддані ідеї боротьби за повну незалежність України, вони створили повстанський комітет, який повинен був зіграти важливу роль у боротьбі проти більшовицької влади та повернення влади УНР. У Воронькові рясно замайорили жовто-блакитні прапори. Найактивнішими членами повстанського комітету були Іван Черпак, Іван Орел, Яків Ручко, Михайло Кулик, Андрій Федько, Іван Берло, Іван Петренко та інші.

Для виконання свого головного завдання — звільнення України від московсько-більшовицької влади, повстанком оголосив у Воронькові та на Бориспільщині створення озброєного військового загону — Вороньківської козацької сотні. Лише в перший день оголошення мобілізації в селі Вороньків, за свідченням Якова Ручка, до неї записалось 250 козаків. Дуже швидко росла кількість тих, хто зі зброєю в руках готовий був боронити свій рідний край від більшовиків.

Весною 1919 року Вороньківська козацька сотня налічувала вже не менше 500 осіб і була досить добре озброєна: вони мали 18 станкових кулеметів, тисячі набойів, гармати, гвинтівки, пістолети та іншу зброю, яку здебільшого здобували у відкритих боях з більшовиками.

козацька сотня спільно з отаманом Зеленим і Ангелом визволили Бориспіль від більшовиків.

У листопаді 1918 року до Воронькова приїжджали і представники червоноармійського Таршанського полку, які агітували селян вступити до їх більшовицького війська. Козаки швидко знескодили тих, хто наслідився приїхати до Воронькова з такою місією.

Вороньківська козацька сотня, за свідченням вороньківця Михайла Кулика, діяла за наказом полковника Олександра Данченка, який, як вдалось встановити, спочатку був начальником організаційного відділу Українського Генерального Штабу військ УНР, а потім очолив Запорізьку дивізію армії УНР.

Козацьке угруповання було побудоване за принципом козацького війська. Озброєні загони групувались в сотні на чолі з сотниками. Першими сотниками стали Федько Андрій Дем'янович, Берло Іван Васильович, Набок Іван Федорович, Черпак Іван Іванович, Кулик Михайло Григорович.

Всі козаки мали копей, успішно діяв кінний загін розвідки. Для утримання такого великого війська Іван Міхно постійно шукав засоби — зброю і продукти, а також грошові кошти. Одним із джерел була контрибуція, яку Іван Міхно, наприклад, наклав на Бориспіль розміром у 50 000 крб після визволення від більшовиків 29 березня 1919 року.

Боездатність Вороньківської козацької сотні на той час була досить міцною. Серед козаків панував високий український патріотизм і велике прагнення бачити Україну вільною і незалежною. Вони воювали і з більшовиками, і з білополями та німецькими загонами, що виступали на боці Гетьмана Скоропадського. Вороньківська сотня восени 1918 року та грудні 1919 року здобула блискучі перемоги біля с. Іванкова, с. Гоголіва, м. Броварів та сіл Бориспільщини.

Найбільшим і найтрагічнішим боєм для Вороньківської козацької сотні став бій із червоноармійцями на річці Трубіж під Баришівкою. До нього Іван Міхно готував сотню заздалегідь. Він отримав наказ від уряду Директорії зупинити більшовиків, які рухались на Київ. Це був початок другої окупації України Росією, це був 15-й день офіційного оголошеної Директорією війни Ро-

сії, війська якої перейшли демаркаційну лінію розмежування.

На світанку 30 січня 1919 року у призначеному місці козаки пошкодили кілька десятків метрів залізничної колії на мосту й на лівому березі річки Трубіж. Вони сподівались на те, що більшовицький поїзд, який вранці везиме з Харкова до Києва маріонеткове “правительство”, з'їде з великою швидкістю з рейок і зазнає аварії.

На жаль, події розгорталися за іншим сценарієм. Хтось із більшовицьких агентів у Воронькові попередив ворога про наміри козаків. Як тільки розвіднілося, замість звичайного потяга до мосту почав повільно наближатися бронепоезд. Він зупинився за декілька кроків від пошкодженої колії. З вагонів повискакували більшовики. Їх було багато, у кіль-

гих козаків і поскидали їх у води Трубежа. Захопивши Баришівку, вони увірвалися до шпиталю, де по-зв'язочному закатували всіх поранилих.

Звитяжним подвигом на Трубежі українські патріоти зірвали плани загарбника раптово захопити столицю України і вбити керівників Директорії.

Їхні злочинні плани зірвали наші козаки ціною майже 150 молодих життів вбитих і тяжкопоранилих, які на три доби зупинили наступ ворога на столицю. За цей час Українська влада встигла евакуювати державні установи з Києва до Житомира, далі до Вінниці, потім до Кам'янка.

Герої Трубежа здійснили великий історичний подвиг. За своїм політичним, ідеологічним і морально-психологічним значенням він стоїть на одному рівні з подвигом Героїв Крут. Вони — рівновеликі! В обох випадках на захист України від більш чисельного і добре озброєного московсько-більшовицького ворога виступили добровольці: під Крутами — переважно студенти і гімназисти, на Трубежі — селяни козацького роду з Бориспільщини, теж здебільшого молоді. І перші, і другі зробили це в дуже важливий і відповідальний для України момент! В 1918 році — щоб захистити від ворога Київ під час підписання Брестського мирного договору, в 1919 — щоб перешкодити загарбникам знещадно захопити Київ і знищити українську владу, яка в той момент не мала достатньо військ для утримання столиці. Бій під Крутами тривав декілька годин, а на Трубежі — майже три дні.

Після бою під Крутами більшість його учасників повернулися до Києва. Тому про подвиг патріотичної молоді дуже скоро дізналася вся Україна. Тіла розстріляних більшовиками студентів були перепоховані на Аскольдовій могилі. Про їхній героїчний подвиг складали вірші, писали спогади.

Після бою на Трубежі майже півроку Київ, Лівобережна і значна частина Правобережної України перебували під московсько-більшовицькою окупацією. Через те тодішні керівники нашої держави не мали достеменної інформації, хто і якою ціною на початку лютого затримав ворога на підступах до столиці. Тому ця героїчна битва з різних причин несправедливо була забута.

Полковник Іван Міхно жив у цьому жорстокому бою і як справжній військовий зумів досить швидко поновити боездат-

ність Вороньківської козацької сотні. З особливою лютю в березні — травні 1919 року козаки завдавали непоправних втрат більшовицьким військам. Керівники Червоної Армії були цим дуже стурбовані і тому для знищення Вороньківської сотні 3 квітня 1919 року направили Золотоніський полк. Виснажливі бої з ним козаки періодично вели майже весь квітень 1919 року. Про втрати Вороньківської сотні у боях можна було б знайти відповідь у метричних книгах Вороньківських церков того періоду, адже всіх убитих у боях хоронили у селі, а священники ретельно записували, хто і з якої причини помер. Але в Державному Історичному архіві України збереглась лише одна метрична книга Вороньківської церкви Різдва Пресвятої Богородиці. Метричну книгу іншої Вороньківської церкви, очевидно, навмисно знищила більшовицька влада, бо саме в ній записано більшість поховань у Воронькові в 1918—1920 роках. У відлілій метричній книзі знаходимо записи Вороньківського священника Михайла Водиборця: “Убитий злодеями большевиками 22 июня 1918 года” або “Убитий у бою 19 квітня 1919 року”. Такі записи непоодинокі, часто в один день їх було декілька.

Хто ж вони, козаки Вороньківської сотні, Герої Української революції 1917—1921 років? Це не тільки вороньківці, а й мешканці Борисполя, Кийлово, Вишеньок, Рогозіва, Великої Стариці, Іванкова, Сеньківки, Любарця, Рудякова та інших сіл.

До недавнього часу було відоме лише одне з 500 прізвищ козаків Вороньківської сотні — сотника Черпака Івана Івановича. Це був хлопець із Воронькова, козацького роду, сміливий, відважний і не по літах розумний. Він очолив Вороньківську козацьку сотню в квітні 1919 року, прийнявши її від Івана Міхна, подальша доля якого, на жаль, невідома.

Довгих 100 років імена цих Героїв радянська влада засекречувала, безжально витравлювала із пам'яті українців, зокрема вороньківців. Десятиліттями більшовики таврували їх одним словом “бандити”. Його повторюють у Воронькові, на жаль, ще й досі ті, хто зневажає українських борців за волю України, а, можливо, є нащадками тих “секретних співробітників” КГБ, якими був переповнений Вороньків у першій половині ХХ століття.

За матеріалами різних архівних справ мені вдалось встановити 112 імен козаків Вороньківської сотні. Це поки що зовсім невелика частина. Але пошуки тривають! Хочеться, щоб вислів “Герої не вмирають” не був порожнім гаслом!

Слід зауважити, що у 1918—1919 роках у Воронькові активно боролись із більшовиками молодіжні загони “Червона калина” та “Темна ніч”. Їх активними учасниками були Бібік Андрій, Нестеренко Феодосій та Видиборець (ініціали невідомі, очевидно, син Вороньківського священника). Цих героїв арештували більшовики в 1928 році і вбили. Незважаючи на те, що Черпака Івана Івановича разом з його найближчими побратимами вороги України розстріляли 1921 року неподалік с. Глибоке, збройний опір московсько-більшовицьким загарбникам козаки Вороньківської сотні тривав ще майже 10 років. Ця боротьба набувала інших форм, здебільшого підпільних і партизанських.

Сотенний Вороньківської сотні Іван Черпак (Штурба) з побратимами — братами Михайлом та Яковом Куленками. Всі загинули у роки Української революції 1917—1921

ка разів більше, ніж козаків. Так розпочався нерівний бій. Серед захисників України було багато учасників Першої світової війни, які добре розумілися на військовій справі, вони вмело організували оборону.

Але козаки добре розуміли, що довго тримати оборону проти чисельнішого і краще озброєного ворога не вдасться, проте вирішили битися до останнього. Вночі 3 лютого 1919 року знекровлена сотня змушена була відступити з поля бою. Поранилих забрали із собою. Тіла більшості загиблих перенесли до верболозу і присипали снігом з надією, що потім вдасться їх забрати і поховати за християнським звичаєм.

Але вже наступного дня розлючені більшовики знайшли за-

Останній відкритий і потужний виступ проти більшовицької навали Вороньківська козацька сотня здійснила у квітні-червні 1920 року. Вони разом з Бориспільською громадою відмовились підкорятися московсько-більшовицькій владі. Майже півтора місяця повстанці обороняли Бориспіль, майже півтора місяця тут гордо майорили жовто-блакитні прапори. 12 червня 1920 року війська Червоної Армії вже взяли Київ, а Бориспіль майже до 16 червня продовжував боротись. Тоді червоноармійці підігнали на залізничну станцію бронепоезд і спалили фугасними снарядами третину Борисполя, потопили в крові повстання і розстріляли близько п'ятисот повстанців. Серед вбитих були і козаки Вороньківської сотні.

16 червня 1920 року дружина Євгена Чикаленка Юлія писала чоловіку: “Бориспіль в останні дні після відходу з Києва більшовиків відбив самостійно сім більшовицьких атак”.

Після розгрому військ отамана Зеленого на правобережжі Дніпра частина вцілілих загонів перейшла на лівий берег. Тут 4 червня 1921 року вони об'єдналися із повстанцями-козаками. Новостворене збройне угруповання назвали загоном імені отамана Зеленого. Освячення мечів відбувалось в с. Рудяки, неподалік Воронькова на загальній козацькій раді. Очолити козаків Осип Думін, колишній січовий стрілець, близький побратим Євгена Коновальця. Але щодень більшовики зміцнювали свої позиції і оголосили “хрестовий” похід на непокірних козаків.

Повстанці не корились, не складали зброю і не припиняли боротьбу: вони знищували керівників, що стали служити московсько-більшовицькій владі, палили сільські ради і земельну документацію, робили постійні напади на радянських міліціонерів, псували телефонний зв'язок.

Ось один із історичних документів за 29 вересня 1922 року: “Рудяковський селищолком и сельземкомитет доносят, что вся канцелярская работа всех учреждений приостановилась и все служащие от работ устраниются. Причиной этому служит “бандитизм”, который преследует служащих днем и ночью с помощью своих местных банд и штатов. Из служащих побит до полусмерти член сельземкомитета А. Петренко”.

Навіть радянські міліціонери боялись ночувати вдома поодиноці, сходились сночі для ночівлі в одне приміщення в Борисполі. Про це писав у своїх спогадах перший голова Бориспільського райвиконкому Іван Козуб.

Більшовик Раковський у своїй таємній телеграмі “Про повстанський рух” у грудні 1921 року повідомляв: “За все три года периодических пребывания Советской власти на территории Украины район Борисполь, Триполье, Ржищев, Макаров были и в настоящее время продолжают оставаться бандитскими гнездами”.

17 травня 1922 року комісія Переяславського повіту, куди входило с. Вороньків, констатувала: “Были случаи убийства Комнезамов, в апреле месяце — 8 человек... Раньше ответственные работники соввласти в одиночку могли свободно разъезжать по всему уезду. В настоящий момент без отряда совершенно невозможно выехать за город. В данный момент численность и количество банд растет с каждым днем... Нужны срочные экстренные меры”.

В архіві СБУ зберігається “Политическая и экономическая характеристика Бориспольского р-на”, де записано: “До 1927 года существовали банды в селах Вороньков и Кийлов, бывшие участники банды Зеленого”

Більшовицька влада панічно боялась наших Героїв, боролась проти них по-різному, зокрема пропонувала їм добровільно скласти зброю по амністії. Вона вбивала борців за волю України без суду і слідства, знущалась із їхніх рідних, висліджувала повстанців через своїх “сексотів” (тобто “секретных сотрудников”). У Воронькові, за інформацією КГБ, їх також було безліч. Ось деякі прізвиська запроданців, які до цього часу не розсекречені: “Чернобурий”, “Квітка”, “Дуб”, “Лісовик”, “Леший”, “Вишня”, “Вороньківець” та інші. Їхні донесення періодично лягали на стіл слідчих КГБ. В 1927 році була заведена по Воронькову навіть справа “оперативного учета “Повстанцы”.

Протягом 20 років московсько-більшовицька влада переслідувала, вишукувала та вбивала еліту української нації — славних вояків Вороньківської козацької сотні. Лише 11 квітня 1938 року в один день розстріляли 14 героїв-повстанців із Воронькова. Все ХХ століття планомірно і наполегливо стирали пам'ять про Героїв Української революції, великих патріотів України, вбивали в голови людей про них лише одне поняття — бандити.

Так було в радянські часи. Як же вшановують пам'ять справжніх українських Героїв у Воронькові та на Бориспільщині сьогодні? Що для цього зробила Українська влада в незалежній Україні?

Імена Героїв не вибиті на меморіальних плитах у Воронькові, у Вороньківській школі ще й досі немає музею чи бодай якогось невеличкого стенду про подвиги Героїв Вороньківської козацької сотні. Меморіальна табличка у Воронькові героям Вороньківської сотні та пам'ятна стела у Борисполі були споруджені на кошти бізнесмена із Борисполя Швагруна Віктора Петровича.

Невже Шевченкове “Славних прагдів великих правнуки погані” так влучно характеризує сьогодні нас?

Хочеться вірити, що все буде по-іншому, і пам'ять вдячних нащадків прокинеться і засяє на всю Україну. До цього зобов'язує не тільки наша совість, а й Указ Президента України від 28.02.2010 року № 75 “Про вшанування учасників боротьби за незалежність України в ХХ ст.”; Закон України від 09.04.2015 року “Про правовий статус і вшанування пам'яті борців за незалежність у ХХ столітті”; Указ Президента України від 22.01.2016 р. №17 “Про заходи з відзначення 100-річчя подій “Української революції 1917—1921 років”; Постанова Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2006 року “Про затвердження плану заходів з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917—1921 років та вшанування пам'яті її учасників на період до 2021 року”

Що ще треба, щоб ми стали українським народом, знали і шанували свою історію і своїх героїв? Що ще треба, щоб узаконений сьогодні вислів “Героям слава!” став реальністю, а не порожнім звуком?

Усвідомлене покликання просвітянина

Остап СВІТЛИК,
заслужений діяч мистецтв

Як зрозуміти, яким чином уживаються в цьому світі мистецтво, зокрема музичне, й тоталітаризм, як особистість може вдосконалювати своє покликання напругою й енергією творення? Таке непросте завдання поставив перед собою наш земляк, унікальний дослідник естетики світової культури, усвідомлюючи, що й Природа не була б собою, якби не мала в собі іскри духа...

Отож голова Дрогобицької організації Національної спілки композиторів України, Конгресу української інтелігенції Дрогобиччини, постійний член ради Всеукраїнського “Бойківського етнологічного товариства”, Дрогобицької міжрайонної організації “Просвіта” та інших не менш відомих громадських об'єднань, музикознавець, культуролог Володимир Грабовський доста пильним оком оглянув характерні здобутки і втрати суспільно-мистецької панорами не тільки нашої країни. Грунтовні нариси, статті та есеї дослідника, що склали ошатно видану книжку “Сумління інтелігента”, яка тріумфально вийшла у видавництві “Посвіт”, неабиякою мірою з'ясовують усі згадані питання. Хоча й вельми віртуальна ця музика!

Чому кажемо про “тріумфальність”? Бо видати сьогодні в Україні бодай кілька сотень примірників хрестоматії музикознавства, в якій есейно-нарисово досліджено тривалий розвиток світового музичного мистецтва в його бурхливому часопліні, а також особливості взаємодії творчої особистості й суспільства зі слухним наголосом на суттєвій ролі митця в утвердженні національної ідентичності — уже сам по собі громадський акт подвижництва. До речі, не тільки зважаючи на всім нам відомий матеріальний фактор...

Тому аж ніяк не дарма у блискучій передмові до актуальної книги доктор філософії, провідний науковий співробітник Інституту МФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ Валентина Кузик наголошує: “Радію, що мій колега, “сумлінний інтелігент” Володимир Грабовський зібрав та опрацював дешифру своїх трудів і представив широкому загалу українців, небайдужих до наших духовних цінностей”.

У чому ж конкретно вбачаємо феноменальне значення цього видання? Та хоч би в тому, що у своїх нарисах, есеях і статтях відомий далеко за межами України дрогобицький музикознавець виявив не лише гострі проблеми, знані музикознавцю-історіку, культурологові й соціологу, а й світоглядні обшири, доступні хіба що достеменному філософу, котрий над усе прагне збагнути суть вельми складних явищ духовного і творчого начал у кожному з об'єктів саме наукового, фахового зацікавлення.

Досить окинути внутрішнім зором отой суто мистецький

Нотатки на берегах щойно виданої книги культуролога-музикознавця Володимира Грабовського “Сумління інтелігента”

огром, який звучить явними музичними шедеврами всесвітньо відомих М. Лисенка, С. Людкевича, В. Барвінського та знакових композиторів зарубіжжя — Д. Кейджа, А. Нікодемівича, Б. Шеффера, К. Пендерелького, щоб уявити інтелектуальні — титанічні! — зусилля автора осягнути й перелити в доступну вдумливого читачеві форму неймовірної космічної сили світоглядно-симфонічні світи. Але ж добродієві Грабовському щастить осягнути й донести їх неюфітам!

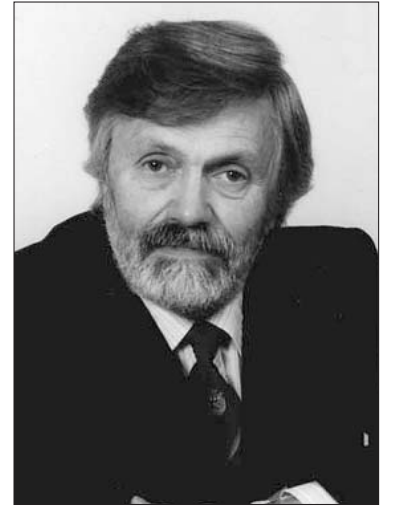
Ясна річ, від неперебутнього творчого спадку італійського любомудра Умберто Еко до трагічного набутку Бруно Шульца та інших дрогобицьких мистців, яких автор особисто знає, — роки напруженої, сумлінної праці. Адже не заради простої цікавості йдеться мистецтвознавцеві про творчий подвиг Василя Барвінського чи музичну етнопедagogіку Богуслава Шеффера?! Щось значно незглибиміше змушує автора осягати і тлумачити шляхи світоців, які поклали своє життя на вітар високого музичного мистецтва...

Разом із тим аж надто прикметні його цілком новаторські дослідницькі есеї “Війна і музика”, “Композитор і суспільство”, “Тоталітаризм і національні проблеми музичної культури”, або ж — “Філософські засади музикознавства та української музики першої третини ХХ сторіччя” тощо, в яких автор висловлює також і слухні спостереження стосовно так званої “масової культури”. Адже цей сегмент суспільствознавства невинувато малодосліджений!

Зокрема Володимир Грабовський досить таки аргументовано висновує: “Спільною рисою мистецтва в усіх тоталітарних державах були вимоги дотримувати доступності, простоти й дохідливості (для широких народних мас). У музиці — дотримання тональних устоїв, а також відсутність складнощів (дисонанси тощо), в образотворчому мистецтві — “реалістична фігуративність”, помпезність та в усьому — заборона новаторства й модерну”.

Як запевняє нас фахівець-музикознавець, “...переваги надавалися масовим жанрам, у першу чергу — пісням. І в Німеччині часів Гітлера, і в СРСР прийнято було хизуватися саме масовим розповсюдженням подібних жанрів, що мало свідчити про “розквіт культури”...

Безперечно, не все відбувалося так просто! “Композитори... чинили певний опір мистецькими засобами, — стверджує автор. — У Д. Шостаковича це були іронія та гротеск... (як і в С. Прокоф'єва). Але широка публіка, звісно, не могла зрозуміти цих “реальностей” у музиці, тому... й піддавалася масовим формам тотальної ідеології”. Саме таким чином отой “соціалістичний

Володимир Грабовський

реалізм” і перемагав у музичній культурі: слово ставало важливішим од музики, а зміст наочно переростав належну музичну форму.

Прикриваючись личиною псевдокультури, диктатори все ж “дозволяли собі” розводитися і про культуру! Отже, розуміли, що без належних моральних та естетичних засад суспільство зможе відповідати своєму призначенню так само, як галантейний манекен — людині. Але якщо завдяки релігії, зосібна її музичній культурі, європейській народи мали змогу певною мірою протистояти інфекційній недозі волюнтаризму, як і хворобам авторитаризму, то в явно колоніальній Україні обставини склалися, на жаль, зовсім не адекватно кількості народжених у ній геніїв та неабияких музичних талантів...

Автор вельми уважно й плідно досліджує внесок у світову музичну культуру композиторів, пов'язаних із Україною. Тим паче, що такі з них, як А. Нікодемівич, К. Пендерельський, Б. Шеффер — усесвітньо відомі. Тож і вагомий внесок їхній у скарбницю музики сучасної цивілізації В. Грабовський слушно розглядає в органічному зв'язку з історією рідного краю.

Щирозердо зреагувала на цю особливості нашого дослідника доктор філософії Валентина Кузик: “...Я одразу побачила, що автор звідкись дізнався про сокровенну таємницю щодо 10 Заповідей. Насправді їх було 11. І остання, 11-та: “НЕ БІЙСЯ!” Дерзай і шукай істину!”

Що ж, музикознавець-патріот Володимир Грабовський аж ніяк не з “полохливою десяткою”. Він і за часів тоталітаризму мав мужність досліджувати істинну суть мистецтва музики, як і української “національної ідеї”, немовби справжній золотощукач — наполегливо й сумлінно.

Це оригінальне видання — вагомий успіх не лише знаного у світі музики автора, ба й досить яскраве видавниче досягнення! Тож нехай і надалі шастить мудрим нашим галичанам кооперувати достеменно мистецькі, надзвичайно приємні та гідні національної ідеї просвітянські зусилля.

Енциклопедія життя

Трагедія “Коріолан” — історія злету і падіння давньоримського полководця, сюжетну основу для якої Шекспір запозичив із “Порівняльних життєписів” давньогрецького історика Плутарха. У п'єсі є і гостра політична драма, і драма сімейних стосунків, і внутрішня трагедія однієї людини. Її герої, Кай Марцій, уславився подвигами у війні з ворогами римлян — вольсками. Після завоювання столиці вольсків міста Коріоли за бойові звитяги він отримав прізвисько Коріолан.

Повернувшись з перемогою додому, доблесний воїн іде у “велику” політику — в консули Римської республіки. Але у політичних баталіях Коріолан виявився вразливим: відвертий, прямодушний і безкомпромісний, він не здатний на обман і хитрощі. Внаслідок політичних маніпуляцій, замість шани і визнання мужнього воїна проголошують ворогом народу. У бажанні помститися Коріолан об'єднується зі своїми колишніми ворогами — вольсками — і веде їхню армію на Рим. Але напередодні вирішального штурму, зворушений благаннями матері, відмовляється від знищення Риму й платить за цей вибір власним життям.

Ось що написав про п'єсу Іван Франко у передмові до видання “Уільям Шекспір. Коріолан. Переклад П. О. Куліша. Львів, 1900 рік”:

Однією з наймасштабніших постановок Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка за останнє десятиліття стала вистава “Коріолан” за трагедією Вільяма Шекспіра, яку здійснив головний режисер театру, лауреат Шевченківської премії Дмитро Богомазов. Український переклад Дмитра Павличка.

“Трагедія Коріолана” по-явилася, по-перше, в першому повному виданні Шекспірівських творів in folio 1623 р. Шекспір взяв основу для своєї трагедії з оповідання грецького письменника Плутарха про життя римського героя з початків республіки Кнея (не Кая) Марція, прозваного Коріоланом... Той легендарний скелет, який Шекспір знайшов у Плутарха, він дуже значно перемінив, для догоди своєму поглядю на героя і юрбу, який він хотів перекласти в драму. Ся тенденція була — виявити своє презирство до юрби, для простого люду, а пошану, навіть закохане обожання, для визначних одиниць, для героїв. Та найбільшу потопу свого гніву і презирства виляв Шекспір на простий народ, на “юрбу”, оту темну, змінчиву, і легковірну, і недовірливу, трусливу в небезпеці, до сеї юрби Шекспір почував інстинктове обридження. Що могло довести Шекспіра до такого погляду на героїв і юрбу? Що могло довести в його душі до такої нечуваної інтенсивності обожання для одних, а погорди і обридження — для другої?... Ми мусимо бачити в них особисті ремінісценції автора, виплоди

його життя і тих відносин, серед яких розвивалася його творчість. Чуючи й себе одною з тих великих цифр, гірко відчуваючи своє упослідження, своє низьке становище в суспільстві, Шекспір тим живіше відчував великі трагедії, великих героїв, що погубили в конфлікті з людською завистю, непостійністю та низьким честолюбством...

...Велику роль в трагедії грає мати — “найгордіша і найбільше викінчена постать матері, яку лише створив Шекспір”. Сеї фігури Шекспір покористовувався постаттю своєї власної матері. Ся постать могла в повній силі ожити в його пам'яті якраз тоді, коли ся мати вмерла, а се сталося 9 вересня 1608 року. Шекспір, без сумніву, був на її похороні і потім ще був пару неділь у Стратфордї. З сього виводять, що тоді ж під враженням материнної смерті, був написаний “Коріолан”...

“Коріолан” — це енциклопедія життя, її текст живе вже кілька століть, а досі актуальний, і просто пройти повз нього, коли берешся за велику справу, неможливо. Це роздуми про складність побудови суспільного життя, тут піднімається тема

Фото з сайта театру

влади і народу, їхніх відносин, порушується проблематика існування чеснот у політиці, є думки про демократію і про те, чи може людина в демократичному світі наполягати на своїй принциповій думці, відмінній від думок інших”, — розповів в інтерв'ю інформгентству “Укрінформ” Дмитро Богомазов.

Роль Кая Марція Коріолана виконують два потужні актори — Дмитро Рибалевський і Олександр Форманчук. Та й весь акторський склад сміливо можна назвати зірковим: матір Коріолана грає Наталя Сумська, наставника та найближчого товариша, який називає себе батьком Коріолана, — Богдан Бенюк, Авфідія — головного супротивника Коріолана — Олексій Богданович, а серед “впливових політиків” — Остап Ступка і Назар Задніпровський. У п'єсі багато ліній: є дер-

жави, правителі, армії, середня ланка, народ, складна побудова і широка палітра персонажів, є масові сцени, приміром, коли зустрічаються дві армії — римлян і вольсків.

“Коріолан” — це дев'ята спільна робота Дмитра Богомазова та його сина Петра, який є художником-сценографом і художником по костюмах.

Музичне оформлення композитора Олександра Кохановського. Звучить жива музика. У виставі два оркестри — римських громадян та вольсків. Якщо у вольсків він маленький, то у римлян це справжній оркестр з акордеоном, трубами, барабанами.

Над виставою почали працювати півроку тому разом з художником та другим режисером Андрієм Самініним. А з акторами репетирували трохи більше двох місяців.

Казковий світ вишивки

У Музеї гетьманства працює виставка “Вишитий живопис Лідії Гончарук”, на якій мисткиня представила свої роботи, створені в різні роки.

її картин, то розумієш, що це не фарба, а шовк, який відтворює всю палітру відтінків. Саме шовк додає тепла та блиску оригіналу.

Відвідувачі виставки мають змогу оцінити красу чарівних жіночих портретів Ренуара і Вермеєра, ніжні троянди Катаріни Кляйн, вишукані натюрморти та букети, пейзажі Шишкіна та Крижицького. Частина робіт присвячена історії України. Це відомі пейзажі Архипа Куїнджі та Петра Левченка, портрети славетних військових діячів отамана Івана Сірка та полковника Івана Богуна.

Після анексії Криму почала шукати сюжети з історії півострова. Згодом з'явилася робота за картиною Сергія Васильківського “Бахчисарай”, на іншій відтворене одне з відомих полотен Айвазовського. Також на виставці представлено картини, створені за світлинами з видами Києва, яким понад 100 років.

Лідія Гончарук має багато творчих планів. Наразі працює над вишитими портретами своїх близьких. А виставка у Музеї гетьманства надихнула на нові творчі пошуки. Майстриню зацікавила постать останнього гетьмана України Павла Скоропадського. Зараз шукає портрет цієї видатної історичної постаті, який би могла відтворити за допомогою шовку. А вже зовсім скоро у Центрі української культури та мистецтва відкриється її нова персональна виставка.

Лідія народилася в історичній частині Києва — на Подолі. Малювати почала рано, але присвятити своє життя суто творчості не вдалося. Вищу освіту здобула в Київському політехнічному інституті. До вишивки приходила поступово. Спочатку це були невидані букетики і картини. Згодом на своїй раритетній швейній машинці “Чайка” Лідія навчилася перекладати мовою шовку мазки художників, змішуючи їх, немов фарби, працюючи голкою, як пензлем або олівцем.

За багато років у неї склалися своя особлива техніка виконання. Ніжна шовкова нитка з точністю до відтінку передає всі мазки і штрихи великих майстрів живопису від епохи Ренесансу до нашого часу.

Краса старовинних вуличок рідного міста та дитячі спогади привели Лідію до створення вишивок на власні сюжети. Так з'явилися картини із засніженими куточками Лаври і Києва, мальовничими краєвидами України. А вишукана середньовічна вишивка — до створення вишитих скриньок.

Всі вишивки створені в єдиному екземплярі, частина з них перебуває у приватних колекціях в Україні та країнах Європи.

Новий етап творчості Лідії Гончарук розпочався після Революції Гідності. По-новому усвідомила минуле і сучасне України. Захопилася козацькою тематикою. Перед тим, як розпочати вишивку, вивчає біографію художника, сюжет якого бере до роботи, епоху, в яку він жив і творив.

Першою була колективна виставка “Золоті майстри ключів”, а у лютому 2018 року відбулася перша персональна виставка в Центрі української культури і мистецтва. У вересні відбулася друга персональна виставка в обласному краєзнавчому музеї, що в Білій Церкві. На створення нових робіт надихнула чарівна природа Олександрійського дендропарку.

Виставка “Вишитий живопис Лідії Гончарук” представляє понад двадцять картин за мотивами творчості майстрів живопису від епохи Відродження до наших днів. Тільки коли торкаєшся до

Через театр ми зміцнюємо націю

У Будинку актора нагородили лауреатів премій Національної спілки театральних діячів України за 2018 рік.

“Переконаний, що театр має велике значення в розбудові нашої України, в розбудові нашої незалежності. Тому що саме через театр ми зміцнюємо свою націю. Театр розкриває душу, змушує людину по-іншому дивитися на світ. Людина після відвідин театру не буде робити якісь негативні речі. Я впевнений, що наступний рік буде кращим, а наша Спілка зможе реалізувати багато своїх планів”, — зазначив голова Національної спілки театральних діячів України, народний артист Богдан Струтинський.

Лауреатами премії НСТД за 2018 рік стали:

Премія імені Мар'яна Крушельницького — **Зайчиківський Микола Станіславович**, артист драми Черкаського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка, заслужений артист України;

Премія імені Марії Заньковецької — **Струтинкова Майя Валеріївна**, актриса Харківського державного академічного українського драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка, заслужена артистка України;

Премія “Наш Родовід” — **Фортус Геннадій Вадимович**, художній керівник Запорізького академічного обласного театру юного глядача, заслужений діяч мистецтв України;

Премія імені Миколи Садовського — **Андрієнко Олексій Миколайович**, директор Полтавського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. М. В. Гоголя, заслужений працівник культури України;

Премія імені Сергія Данченка — **Богомазов Дмитро Михайлович**, головний режисер Національного

академічного драматичного театру ім. І. Франка, заслужений діяч мистецтв України;

Премія імені Віктора Афанасєва — **Крат Надія Валеріївна**, актриса Львівського академічного театру естрадних мініатюр “І люди, і ляльки”;

Премія імені Панаса Саксаганського — **Держипільський Ростислав Любомирівич**, директор-художній керівник Івано-Франківського академічного обласного музично-драматичного театру ім. І. Франка, народний артист України;

Премія в галузі театрознавства і театральної критики — **Саква Олександр Олександрович**, заслужений працівник культури України, театрознавець;

Премія імені Леся Сердюка від Харківського міжобласного відділення НСТДУ за активну громадську позицію та волонтерську роботу з підтримки Будинку ветеранів сцени ім. Наталі Ужвій — **Жураківська Олеся Вікторівна**.

Премія від продюсерської компанії “Бенюк і Хостіков” — **Крат Надія Валеріївна**.

Премії вручали народні артисти України Богдан Бенюк і Анатолій Хостіков, композитор Олександр Злотник, генеральний директор-художній керівник Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка Михайло Захаревич, генеральний директор-художній керівник Національної опери України Петро Чуприна, головний режисер Національної опери України Анатолій Солов'яненко та інші.

Сторінку підготував **Едуард ОВЧАРЕНКО**

Порцелянове диво

Музей сучасного мистецтва України запрошує на виставку “Порцеляновий ренесанс України”, що представляє доробок митців, які своєю творчістю відкривають нові обрії української художньої порцеляни. Цей порцеляновий розпис демонструє поєднання традиції і авторського новаторства.

“Порцеляновий ренесанс України” — експозиція, яка є частиною авторського проекту відомого харківського колекціонера, голови громадської організації “Асоціація дослідників порцеляни й фаянсу” Валерія Завершинського. У назві виставки вже закладено певний код, який свідчить, що цей вид декоративно-прикладного мистецтва потребує уваги та підтримки, оскільки зараз перебуває на межі вимирання”, — зазначила мистецтвознавець Ірина Алексеева.

В Україні виробництво порцеляни розпочалося наприкінці XVIII століття. Одну з перших мануфактур заснували в місті Корещі, що на Рівненщині, поблизу якого в селі Домбровка виявили родовище глини (каоліну). Основними видами продукції були різноманітні фігурки та столовий посуд. Через кілька років сталася пожежа і на відновлення мануфактури знадобилася третина століття — з 1800 до 1832 року. Основним видом продукції стало виготовлення плитки для облицювання фасадів. А з 1807 року запрацювала мануфактура в селі Городниця — територія сучасної Житомирської області. На цій мануфактурі було дві “фарфорові” і п’ять “фаянсових” печей. На річці Случ працював водяний млин, на якому готували суміші. Наприкінці 50-х років XIX століття освоєно виготовлення виробів амфороподібної форми. Але виробництво згоріло.

Майже водночас із Городницькою на Житомирщині запрацювала й мануфактура порцелянового виробництва у містечку Баранівка. Вироби Баранівського підприємства (столовий посуд, ваз) відзначалися високою якістю, користувалися великим попитом і експонувалися на міжнародних виставках: у Венеції (1910), Римі (1911), Барселоні (1913) і Лондоні (1913—1914). Ще тридцять років тому вироби баранівських майстрів експортувалися в більш ніж півсотні країн світу.

Розвиток порцелянового виробництва на початку XIX ст. започатковано і поблизу Києва — Межигір’ї, неподалік якого було віднайдено родовище придатної глини.

У XIX столітті виробництво порцеляни поширилося і на східні регіони України. Перший порцеляновий завод з’являється у сучасній Сумській області — селі Волокитиному, поблизу якого відкрили Полюшкинське родовище каоліну. Його заснував на території свого родового маєтку чернігівський поміщик Андрій Михайлович Міклашевський. Продукція заводу Міклашевсько-

го здобуває визнання професіоналів: удостоюється Великої срібної медалі на мануфактурній виставці “Мистецтво великих порцелянових речей”, а невдовзі — і Великої золотої медалі. Особливу славу завод і його власник здобули за іконостас, виготовлений для Волокитинської церкви св. Покрови. Цей витвір став один із значних здобутків порцелянової справи на території України в середині XIX ст.

Наприкінці XIX ст. у Будах під Харковом починає працювати великий фаянсовий завод, який належав родині Кузнецових. Тут налагодили випуск полумисків, кухлів, барилець, тарелей, прикрашених квітами і півниками.

Саме тут уперше налагодили художній друк для оформлення виробів.

Після Другої світової війни до порцелянового виробництва залучають народних майстрів з Петриківки (Дніпропетровська область). Ці художники переносять свої візерунки та малюнки на промислові вироби.

Сьогодні масове виробництво порцеляни переживає не кращі часи. Але сучасні майстри продовжують справу своїх попередників.

Відкривають виставку роботи знаної художниці Марфи Тимченко, яка відчувала святкову яскравість порцеляни, соковитий колорит, невичерпне багатство орнаментальних композицій. У квіткових і сюжетно-тематичних композиціях майстрина винахідливо й оригінально інтерпретувала елементи петриківського орнаменту. Понад 30 років працювала на Київському фарфоровому заводі. Нині справу Марфи Тимченко продовжують її дочка та онука.

Олена Скицюк — викладач кафедри монументально-декоративного мистецтва Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені М. Бойчука, лауреат премій ім. Катерини Білокур і Сергія Коласа. Олена закінчила Львівський інститут прикладного мистецтва, а своїми першими вчителями вважає батьків — Марфу Тимченко та Івана Скицюка. Ось як згадує про них пані Олена: “Коли я була малою, не любила малювати, тільки любила

дивитись, як це робить мама. Але якось батьки поїхали виконувати замовлення, а я залишилася вдома. Батько запропонував мені скопіювати мамину роботу. Я сіла, почала малювати, але відчула, що копіювати не можу. Тоді й вирішила спробувати щось своє. З того часу все й почалося.

Я народилася і жила у дворі Софійського собору — мама з татком після війни отримали там велику кімнату, в якій ми прожили до 1960 року. Там було дуже цікаво: розміщувалася Академія архітектури, друкарня, керамічна майстерня. Тож я жила у світі

техніка розпису в неї доведена до філігранності. Олена намагається поєднати петриківський розпис з комп’ютерною графікою, створює глибоко емоційні композиції.

За плечами Євгена Овчарика великий мистецький шлях. У 1973—77 роках навчався у Львівському училищі декоративно-прикладного мистецтва ім. І. Труша. 1982 року з відзнакою закінчив Львівський державний інститут прикладного і декоративного мистецтва. Працював у Тернопільському художньо-виробничому комбінаті. Кераміст

мистецтва, і це вплинуло на мій життєвий вибір.

Моя донька також, продовжуючи сімейну традицію, закінчила Київську художню академію і працює у техніці петриківського розпису, але вже зі своїм баченням. Ми хочемо відродити київський фарфор і працюємо в цьому напрямі”.

Дотримуючись традицій Петриківської школи декоративного розпису, Олена Скицюк працювала власний мистецький почерк. Її творам притаманні піднесена емоційність і водночас гармонійна лагідність барв загального колориту кожної картини.

Дочка Олени Скицюк — Олена Кулик — закінчила Київський художньо-промисловий технікум (відділення монументально-декоративного розпису) і Національну академію образотворчого мистецтва та архітектури України за спеціалізацією “графіка”. Тяжіє до мініатюри. Витончена

органічно поєднує пластику і колір, експериментує з формою. Окремою сторінкою творчості митця є порцелянові ікони. Художника хвилюють одвічні теми людського призначення, буття, він намагається зазирнути в людську душу.

Олена Жернова народилася в Одесі, навчалася в Одеському художньому інституті в Ольги Нирковської, Людмили Фудригайло і Ніни Федорової. Працювала дизайнером на Одеській шпалерній фабриці, закінчила Львівський інститут прикладного і декоративного мистецтва, викладала на графічному відділенні ОХУ ім. М. Б. Грекова. Співпрацювала з фарфоровими підприємствами Полонного і Довбиша. Нині творить у власній майстерні.

Олександр Опарій народився в селі Перехрестівка Роменського району на Сумщині. Мистецтво розпису опанував самостійно. 1994 року в Музеї побуту і архі-

тектури в Києві побачив, як працюють петриківчани М. Яненко, сестри Скляр, В. Карпець. Працював на фарфоровому заводі в селищі Городниця на Житомирщині. 2002 року вступив до Львівської національної академії мистецтв на кафедру художнього текстилю. Нині навчається в аспірантурі цього вишу і викладає на кафедрі текстилю.

Георгій Антоненко закінчив трирічні курси декоративного розпису “Петриківський розпис”, де його викладачем була корінна петрівчанка Поліна Глушенко. На київській експериментальній художній завод прийшов після школи. 1977 року був зарахований учнем живописного цеху. Отримав III розряд майстра-копіювальника і перевівся до художньої лабораторії, де працював до 2000 року. З 1979-го — учасник республіканських художніх виставок. Останнім часом створює декоративно-абстрактні композиції з включенням до них квіткових елементів.

Сергій Воронов започаткував створення сучасної арт-мініатюри за зразками фарфорової пластики заводу А. Міклашевського. Близько десяти років колекціонує українські порцелянові наперстки.

Одне з центральних місць на виставці посідають порцелянові ікони Євгена Овчарика “Іллінська Богородиця”, “Зарваницька Богородиця”, “Почаївська Богородиця”, “Богородиця з немовлям”. Під впливом петриківського розпису створені роботи Олени Скицюк (“Взаєморозуміння”, “Замріяні квіти”, “Каченята”, “Момент спокою”, “Святкова паморозь”) та Олени Кулик (“Барвіста”, “Вранішня пісня”, “Весняні етюди”, “Літній вечір”, “Сяяння вічності”). Народно-поетичні мотиви відчутні у виробах Марфи Тимченко “Бабусині-бабусині казки”, “Там дівчина воду брала”. Милують око тарелі Олександра Опарія “Маковій”, “Квіти зеленої діброви”, “Ранок”, “Радість”, “Казка”. Подорож у казку дарують вироби Олени Жернової “Морозні візерунки”, “Український санта”, “Барвінок”, “Не забувай”. Також привертають увагу серія Георгія Антоненка “Бутлі” та його абстрактна декоративна графіка.

На відкритті виставки були мистецтвознавці, художники, науковці, музейники, галеристи. Цікаві зустрічі, пізнавальні розповіді та чудова музика, яка звучала у виконанні лауреатів міжнародних конкурсів під керівництвом Павла Колтакова, творили неповторну ауру “Порцелянового ренесансу”.

“Нова капела” — музичний колектив, який створили лише рік тому. За цей час молоді виконавиці дали сольні концерти у столиці та містах Київщини, підготували концертну програму до Дня матері, презентували програму “Якщо любиш — кохай”, узяли участь у масштабному проєкті “Українські амазонки”.

За словами художнього керівника капели, колектив створили з талановитих дівчат, які здобули професійну освіту гри на бандурі. У репертуарі музикантів народні пісні, твори сучасних українських композиторів, колядки і шедрівки, пісні народів світу.

Того вечора у Центрі української культури та мистецтва бан-

Так співає Україна

“Наша мета, аби весь світ дізнався, як співає Україна”, — сказала засновниця і художній керівник “Нової капели” Ірина Родіонова. У Центрі української культури та мистецтва напередодні новорічно-різдвяних свят цей колектив представив свою нову програму.

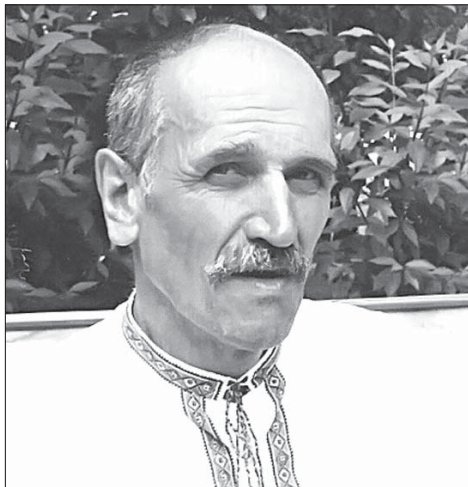
дуристки розпочали концерт колядкою “Свята ніч, тиха ніч”, якій торік виповнилося 200 років. Лунали “Різдвяна коліскова”, колядка “Нова радість стала” в обробці Оксани Герасименко та “Іде, іде Бог” в обробці Лесі Горової.

Блок українських пісень складався з творів “Якщо любиш кохай”, “А калина не верба”, “О, солов’ї”, “Чорнява чічка”. Про-

довжився музичний вечір популярними новорічними мелодіями народів світу, деякі з них звучали у перекладі українською мовою. А завершився концерт всесвітньо відомим “Щедриком” Миколи Леонтовича.

Сторінку підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Іван ПРОСЯНИК,
травознай

Будьте здорові й не кашляйте!

Thinus serpyllum. Народні назви цього зела навдивовижу розмаїті: богородична трава, чебрик козацький, чабер, щедрець. Родина — губоцвітні. Препарати з рослини діють заспокійливо, болетамуюче, знезаражуюче. Споконвік народна медицина застосовує чебрець при кашлях, кашлюках, запаленнях легенів та супутних недужах дихальних шляхів.

2 ст. ложки подрібненого цвіту чебрецю залити півлітрою окропу. Настояти ніч у гарячій духовці. Пити 5 разів на день теплим із децицею меду, за 15 хв. до їжі. Через 8–10 хвилин після вживайтесь верхнього масла, горілки, меду, соку лимона та чорної редьки. Добре перемішати. Вживати теж по столовій ложці. Готувати щодень нове.

Миколайчики польові (рослина з ніжноблакитним стеблом і колючою квіткою, що навіть сушена не міняє кольору), мають відхаркуючий чинник, разом з мелисою лікарською, первоцвітом весняним, фіалкою триколіровою, потужно лікують кашлі й кашлюки в дітлахів. Співвідношення 2:1:1:1. 1 ст. ложку добре подрібненого збору заливають півлітрою окропу. Настояють вкृतаним до охолодження. Денна частка. Пити з теплим медом.

Трава Богородиці потужно розріджує й вигонить із бронхів мокротиння, збадьорює й водночас заспокоює дихання. Головна складова препарату **пертусин**. Але

зважає, що ці аптечні ліки виготовляють із сухої сировини. У кілька разів потужнішим їх можна зробити власноруч. Спробуйте на молодому місяці, як лише зацвіте чебрець, зібрати його, поки не впала роса (найкраще на сході сонця). Додайте стільки ж свіжих (на вагу) паростків однолітків сосни. В цей час починає цвісти й дивина — візьміть четверту частину квітів. Було б чудово додати ще й два-три листочки підбілу. Залейте, щоб покрило, на три пучки холодною водою. Хай настоїться 12 годин. Довести до кипіння й млоїти на слабкому вогні годину. Відцідити.

Рослини викинути. У відвар 1:1 додати цукру. Розчинити. Довести до кипіння й млоїти на слабенькому вогні годину. Як охолоне — додати спирт. З розрахунку на 1 літр 50 гр. Розлити в “майонезки”. Наголошую: вживати по 1 ч. ложечці 6–7 разів на день, нічим не запиваючи. Цей вдосконалений мною дієв припис, випробувавши на собі, схвалив мудренений практикою дільничний лікар Олег Калиняк.

Увага! Варто з великою обережністю вживати чебрець тим, у кого виразка шлунку, захворювання нирок та печінки, кардіосклероз судин мозку голови, миготлива аритмія, захворювання щитоподібної залози, вагітним.

Або: потовкти цибулю, відтиснути сік, змішати навпіл з медом, додати децицю перцевої м'яти. Хай настоїться добу в щільно закритому посуді. Вживати перший місяць вранці та ввечері по столовій ложці (дерев'яній) — завжди після їжі. Другий місяць — лише вранці. Третій — по ст. ложці через день. Часті випадки — кидає задишка. Не оминіть можливості заготовити влітку цвіт липи, яка має неперевершені лікувальні властивості при легеневих недужах. 3 ст. ложки квіту на літр окропу, бажано додати верхівочки, а краще коріння дикої малини, буде незрівнянний потогінний настій. Ну, а ось волоття — листя звичайнісінького болотного чи річкового очерету — можна збирати й опівзимі. Хоча краще — в період його цвітіння. Жменю дрібно

посіченого листу залити двома склянками окропу. Довести до кипіння. Зняти з вогню. Вкृतати на ніч. Пити по ½ склянки 3–4 рази на день перед їжею. Помічне при астмі. **Увага!** Тато радили пити очерет під час захворювання грипом людям з ослабленим серцем. Це запобігає ускладненням, пов'язаним із порушенням його роботи. Вживати не менше двох тижнів.

І зовсім простий протикашлевий збір, який допомагає позбутися навіть дитячої бронхіальної астми. В рівних частинах взяти суницю з листям, корінням (усе зби-

настоюють у теплій воді. Млоять на слабенькому вогні півгодини. Пити по склянці тричі на день, незалежно від вживання їжі.

І, звичайно ж, співаю славу **медунці лікарській Puimanaria officinalis**. Зверніть увагу на латинську назву рослини, вона перекладається як трава для легень. Медунка — невичерпна комора корисних мінералів. Для лікувальної ж гербати медунка застосовується з кропивою дводомною, підбілом, моріжком, солодцем голим, хвоцем польовим. Порівну. 2 ст. ложки на 0,5 л окропу. Напарити вкृतаним. Денна частка.

рається під час цвітіння), листя ожини, смородини, малини, іван-чаю, заячої кривіці, чебрецю, липи. 1 ст. ложку подрібненого зілля на 0,5 л окропу. Настоявати вкृतаним до охолодження. Вживати по 3–4 рази на день протягом місяця. Не можна пропускати жодного дня! Триденна перерва й повтор.

Українські знахарі при всіх легеневих захворюваннях використовували давні злакові культури; не обдерті зерна: віска, гречки, ячменю. Овес варять на молоці 1:5, додають, по годині вмівання, козячий лій, гусячий жир. Пити вволю гарячим. Розпарену солому віска прикладають на груди. Добре втепляють. Бажано на всю ніч, по тому як напилися гарячої настоянки.

Схожими, але дещо м'якшими властивостями наділений і ячмінь. Зерно — 1:5

Втямливє хутірське травознайство, особливо при грипах, настійно радить **хвоц польовий. Equisetum arvense**. Він неодмінний складник оздоровчих чаїв, бо ж дивовижно багатий (четверта частина) на кремнієві сполуки. Звертаю увагу: **хвоц польовий** дуже бажаний при атеросклерозі серця та судин головного мозку, при цукриці. Якщо вам за шістдесят — **хвоц польовий найперший вам помічник**, адже він омолоджує й зміцнює судини. Дуже помічний разом із трилисником болотняним (трифолло) при плевритах. **Увага!** На домашніх городках, де картоплю обробляють отрутохімікатами, будь-які лікарські рослини збирати вкрай небажано!

Кремнієвих сполук дуже багато і в звичайному моріжкові (спориші), що благотворно впливає, як і хвоц, на легеневі тканини, очищаючи та зміцнюючи їх, покращує обмін речовин. Тому він помічний і в зборах, і самостійно при дряпучому кашлі в горлі, бронхітах, плевритах, запаленнях, коклюші. 1 ст. ложку зібраної під час цвітіння рослини на 200 мл окропу. Кип'ятити до 8 хв. Настояти вкृतаним годину. Вживати по ст. ложці 4–5 разів на день.

Недарма у попередньому приписові згадана кропива звичайна, дводомна. Її десятирічне, чи й старше коріння, зібране на повному місяці, чудово лікує задоволені кашлі.

Далі буде.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом! ПЕРЕДПЛАТА—2019

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 79

на 1 місяць	18 грн 11 коп.	на півроку	99 грн 41 коп.
на 3 місяці	52 грн 33 коп.	на рік	195 грн 02 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство «Просвіта»
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ЦИМБАЛЮК
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://slovoprosvity.org.ua

Надруковано в ТОВ «Мега-Поліграф»,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на «Слово Просвіти»
обов'язкове.
Індекс газети
«Слово Просвіти» — 30617

